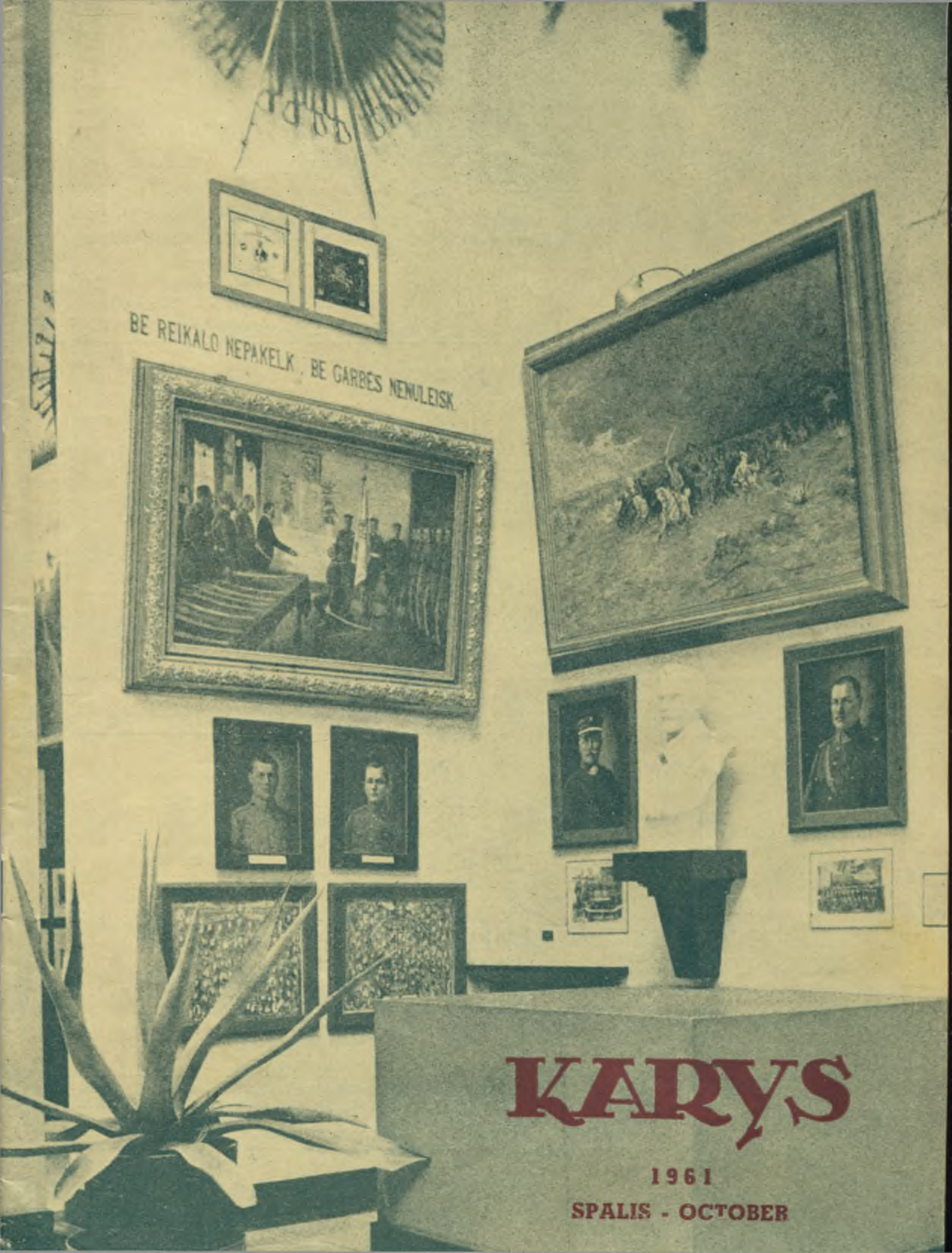

KARYS

1961

SPALIS - OCTOBER

KARYS

1961
Nr. 8 (1375)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis
Redaktoriaus pavaduotojas — Stasys Butkus
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas
Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas
Administratorius — Leonas Bileris
Leidžia — L.V.S. Ramovė New Yorko Skyrius
Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
Justinas Liaukus — Karinės Žinios
Kunig. Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

Karo Mokyklos kampelis Karo Muzėjuje Kaune ..... viršelis
P. Dirkis — Lietuvos Karo Muzėjui 40 metų 225
J. Vėgėlis — Daina apie Vilnių 226
Ab. — Lietuvos Karo Mokyklos XVIII laidos suvažiavimas 227
B. Vrublevičius — Paskutinis žygis išvykstant iš Indokinijos 231
P. Bliumas —Tiltagalio kapinės ir koplyčia 232
Z.Raulinaitis — Aisčiai karinės istorijos šviesoje 233
J. A. Skirka — Dievogalos miškų gėlė 239
V. Mingėla — J. Juodžio 50 m. amžiaus sukaktis 243
Šaulė Tremtyje 246
E. Šulaitis — Sporto supratimas ir lietuviai 248
Karinės žinios 249
L .B. B. — Kazokų korpas 251

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, B. Auginas, V. Augustinas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, J. Budrys, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, S. Dirmantas, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, J. Kiaunė, Marių Žuvėdra, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, A. Novickis, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Rūtenis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, O. Urbonas, J. Vėgėlis, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Mike Maksvytis, Chicago, Ill.; Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr.; Lionginas Leknickas, Cleveland, Ohio; Vl. Rušas, Toronto, Canada; V. Šalkūnas, Australija; Morkus Šimkus, Baltimore, Md.; K. Trečiokas, Newark, N.J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Boston, Mass. — "Baltic Florists"
Brockton, Mass. — A. Mantautas
Chicago, Ill. — J. Karvelis, M. Maksvytis, "Marginiai", J. Memėnas, K. Rožanskas
Cleveland, Ohio — V. Ročiūnas
Detroit, Mich. — "Neringa", V. Perminas
Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
Philadelphia, Pa. — A. Impulevičius
Newark, N. J. — Kazys Trečiokas
Rochester, N. Y. — P.Saladžius, A. Sabalis
Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas
Toronto, Ont. — V. Aušrotas, August. Kuolas, V. Rušas, J. Smolskis
Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 49 Thornton Avenue, London W, 4

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas — 9 Cowper Street. St. Hilda, Vic.
A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia
P. Mažylis — 22 Aberdeen St., W. Geelong, Vic.
E. Stasys — 27 Nicholson Street, Burwood, N. S. W.

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB, Seminario Salesiano Altamira, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn 21, N. Y., U. S. A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523743 4

Įsteigtas Lietuvoje 1919—Nepriklausomybės kovų—metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 8 (1375) SPALIS - OCTOBER 1961

LIETUVOS KARO MUZĖJUI 40 METŲ

POV. DIRKIS

Senoje medinėje rusų-stačiatikių bažnytėlėje, prie kurios prisiglaudęs stovėjo savotiškas gana augštas mūro bokštas su dideliu laikrodžiu, 1921 m. sausio mėn. 22 dieną pradėjo veikti ten įruoštas Karo muzėjus. Tų pačių metų vasario 16 dieną Karo muzėjus buvo iškilmingai pašventintas ir atidarytas dalyvaujant Lietuvos vyriausybės nariams, Lietuvos kariuomenės viršininkams, karo dalių atstovams, priešakyje su vyriausiuoju ruošėju, jau dabar mirusiu, Lietuvos Karo Sanitarijos viršininku, gydytoju generolu Nagevičium.

Vytauto Didžiojo jubilėjiniams 1930 metams paminėti buvo pastatyti dideli ir gražūs rūmai, ir šio didžiojo Lietuvos valdovo garbei pats muzėjus buvo pavadintas Vytauto Didžiojo vardu.

Karo muzėjaus reikšmė ir vertė padidėjo kai prie naujų rūmų buvo pastatytas kuklus paminklas iš paprastų Lietuvos laukų akmenų, surinktų iš tų vietų, kuriose lietuvis karys kovėsi su priešu besibraunančiu į kraštą.

Šis paminklas tapo dar brangesnis ir reikšmingesnis kai apie jį buvo pastatyti kryžiai ir kryželiai, ir kai 1934 m. lapkričio 23 d., per Lietuvos kariuomenės šventę, paminklo papėdėje tapo palaidoti Lietuvos Nežinomojo Kario palaikai. Pašventinimo ir laidojimo apeigas atliko arkivyskupas Karevičius dalyvaujant prezidentui Smetonai ir min. p-ko Tūbelio vadovaujomai vyriausybei.

Nuo to laiko Karo muzėjus virto visos Lietuvos tautine šventove, kurioje per tautines bei bažnytines šventes susirinkdavo tūkstančiai tautiečių išreikšti savo džiaugsmo ar liūdesio jausmus, pasiguosti ir pasisemti naujų dvasinių

Senieji Karo muzėjaus rūmai

jėgų gyvenimui, kovai ir kūrybai. Tai buvo šventovė, kurios pasižiūrėti, pasigrožėti ir pasidžiaugti turima laisve atvykdavo iš tolimos provincijos ištisos ekskursijos jaunimo ir senimo.

Dabar gi toje šventovėje buvęs paminklas yra raudonojo okupanto nugriautas. Nežinomojo Kario kaulai išmėtyti.

Vietoje Laisvės varpo aidų, žiaurus rytų vėjas neša mums pavergtųjų brolių ir sesių dejones, ašaras ir aimanas. Vietoje karo invalidų vakarinių maldų, ten žvanga vergijos pančių aidai ir enkavedistų siaubas. Tačiau iš lietuvių širdžių to mums brangaus prisiminimo jie neišraus.

JONAS VĖGĖLIS

DAINA APIE VILNIŲ

Viršila Galvonis buvo
Vyras Kupiškio šalies.
Jo sukurtos dainos sriuvo
Tarp giružių už pilies.

Kai pulkai kalnais artėjo
Ir jau miesto bokštus matė, —
Galvonis dainuot pradėjo, —
Vilniaus miestui dainą statė:

"Vilniau, mielas mūsų mieste.
Tu — didybe Lietuvos!
Tarp kalnų, prie upės, tiestas
Vidury šalies savos.

Tavo kalnų, slėnio, upės
Vaizdai sužavi visus.
O tu, jų tarpan įtūpęs,
Amžiais mielas ir garsus.

Pušų girios tave saugo,
Aplink augdamos plačiai.
O gražioji Neris slaugo,
Teikia vandenio apsčiai.

Tavo augšti bokštai šviečia
Toli, į visas šalis.
Jie net debesis paliečia
Ir juos plėšo į dalis.

O šventovės senos, garsios, —
Ta siela tikroji tavo, —
Palaimom Augščiausio skalsios
Remia maldininkus savo.

Tu dvasia tautos kilnioji!
Mūsų džiaugsmas tavyje.
Protėvių jėga didžioji
Glūdi tavo viduje.

Tu jėgas ir šviesą skleidi
Augantiems tautos vaikams.
Ir gerovės visad geidi
Lietuvai visiems laikams.

Tu daug mokytų išleidi,
Iš augštų mokyklų tavo;
Tautą lavini ir geidi
Visiems laimės šaly savo.

Tu istoriją sukrovei
Savo rūmų rūsyse, —
Lietuvių tautos senovei
Laikyt mūsų širdyse.

Tavo vardas Vilnius — senas.
Vilnos buvo tavo turtas.
Vardas vilnose vaidenas.
Padavimais ten užburtas.

Mūrų sienose baltuoja
Vytis — gerbas Lietuvos.
Jisai karžygį vaizduoja,
Jojant gint šalies savos.

Šalys tolimosios žino —
Tu prekiautojas, turtingas.
Todėl griaut tave mėgino
Priešas iš rytų vylingas.

Tu — kultūros ir prekybos
Centras Europos rytuose;
Tautų gerbūvio kūrybos
Akstinas šituos kraštuose.

Tavo žmonės augšti, puikūs;
Moterys — tiesiog gražuolės.
Visi jie linksmi ir taikūs, —
Kol nebūsi jų užpuolęs.

Prie pilies tavo valdovų
Nuolat matosi svečių, —
Įvairių šalių atstovų,
Čia dažnai gyvenančių.

Vilniau, Lietuvos sostine;
Malonus visiems esi!
Amžiais broliai tave gynė,
Ginsime ir mes visi. — — —

(Iš poemos "Visgailis")

P.L.P. Karo Mokyklos XVIII Laidos suvažiavimo dalyviai; iš k. į d. — I. Eilė: Arūnas, Ciemienis, Reikalas, gen. Musteikis, kpt. Šopaga, Batūra, Abromas; II. eilė: Sergautis, Ščepanavičius, Skardis, Tarasevičius, Repečka, Gužaitis, Stančikas, Simanauskas, Bakšys; III. eilė: Karbūnas, Vaitkus, Bileris, Skardis, Bankauskas, Rimkevičius, Balsas, Šlekys, Barzdukas. Trūksta — Tamošiūno.

LIETUVOS KARO MOKYKLOS XVIII LAIDOS SUVAŽIAVIMAS

Rugsėjo mėn. 2-3 dienomis Toronte, Kanadoje, įvyko Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo Mokyklos XVIII laidos karininkų suvažiavimas 25 metų mokyklos baigimo sukakties proga. Į suvažiavimą iš Chicagos atvyko buvęs Karo Mokyklos viršininkas su ponia. Suvažiavimas pradėtas iškilmingu posėdžiu Lietuvių Namuose. Į Garbės prezidijumą ltn. Batūra pakviečia gen. Musteikį, buvusį kadro karininką kpt. Šopagą, Savanorių Sąjungos, Šaulių Sąjungos, Lietuvių Bendruomenės, abiejų parapijų ir XIX laidos atstovus. Iškilmingam posėdžiui pirmininkauja ltn. Karbūnas, sekretoriauja ltn. Barzdukas. Pirmuoju dienotvarkės punktu eina vakarinis patikrinimas. Toks pat patikrinimas, koks pirmą kartą įvyko prieš 27 metus. Vakarinį patikrinimą pravesti posėdžio pirmininkas pakviečia ltn. Reikalą, buvusį XVIII laidos kuopos viršilą. Salėje išsirikiuoja sidabru nužertomis galvomis 25 vyrai ... Viršila šaukia pavardes, už nesančius atsiliepia ltn. Cieminis, buvęs III-čio būrio būrininkas. Sąraše — 130 pavardžių. Viršilai šaukiant, tiktai retkarčiais pasigirsta "aš", šiaip jau būrininkas Cieminis tvirtu balsu atsako už nesančius jų likimą: "Žuvęs", "ištremtas į Sibirą", "nėra žinių" ... Daugelio dalyvių, o taip pat išrikiuotos kuopos vyrų, akyse suspindi ašaros. Visi nejučiomis grįžta į A. Panemunės šlaitus, kur prieš daugel metų tiems vyrams žaliavo Jesios krantai, jų jaunystė ir džiugiai skambėjo daina laisvame krašte ...

Po patikrinimo viršila raportuoja gen. Musteikiui. Seka Tautos Himnas ir viltingai suskamba "Marija, Marija" ... Po vakarinio patikrinimo gen. Musteikis taria trumpą, nuoširdų žodį, džiaugdamasis, kad po tiek metų, po įvairių likimo užmačių, likusieji tos laidos karininkai jaučiasi tokiais pat lietuviais patriotais, kaip ir tada, kai pro plačius mokyklos vartus išėjo į gyvenimą. Baigdamas savo žodį gen. Mus-

XVIII laidos suvažiavimo dalyviai su šeimomis bažnyčioje pamaldų metu. Prie vėliavos iš k.: Barzdukas, Rimkevičius ir Balsas.

tekis nuoširdžiausiai linki dar kartą susirinkt tam gražiam būriui tik, šį kartą, jau laisvoje tėvynėje, A. Panemunės pušyno pavėsyje. Po to trumpus sveikinimo žodžius, lydimus nuoširdžių linkėjimų, taria organizacijų atstovai. Laidos vardu, trumpai nupasakodamas tos laidos ypatumus, žodį pasako ltn. Balsas. Po iškilmingo posėdžio, tuose pačiuose Lietuvių Namuose įvyko užkandžiai ir pasilinksminimas. Užkandžių metu, kariūniško gyvenimo nuotrupomis, labai vykusiai svečius palinksmino ltn. Skardys. Be to, darniai ir galingai skambėjo kariūniškos dainos, nevienam išspausdamos ašarą ir užliedamos krūtinę nesuskaitomais žalios jaunystės atminimais. Suvažiavimo dalyvių atžalynas, kurio — ačiū Dievui — buvo gausu, neužsileisdamas tėveliams irgi salę drebino liaudies dainomis, apie mergelę lelijėlę ir bernelį dobilėlį, mėlyną lino žiedą ir dar mėlynesnį Lietuvos dangų, kurio daugelis nėra visai matę, bet apie jo grožį žino iš mamytės ir tėvelio lūpų .. . Vidurnakčiui pasalomis atslinkus visi labai nenoriai išsiskirstė poilsio . . .

Vainikas padėtas Prisikėlimo bažnyčioje, pagerbiant XVIII laidos žuvusius ir ištremtus

XVIII laidos vakarinis patikrinimas praslinkus 25 metams. Patikrinimą vykdo "viršila" N. Reikalas. I eilėj, penktas iš deš. KARIO administratorius L. Bileris.

Rugsėjo mėn. 3 dieną Prisikėlimo Parapijos bažnyčioje įvyko iškilmingos pamaldos už laidos žuvusius bei ištremtuosius. Prieš šv. Mišias, pagerbiant žuvusius ir ištremtus draugus, specialioje koplytėlėje buvo padėtas vainikas su atatinkamu įrašu. Pamaldose dalyvavo visi suvažiavimo dalyviai, jų šeimos, su gen. Musteikiu ir ponia priešakyje. Reikšmingą pamokslą, pritaikintą suvažiavimo rimčiai, pasakė Prisikėlimo Parapijos klebonas tėvas Placidas. Po pamaldų buvo padaryta bendra nuotrauka ir dalyviai ėmė skirstytis į namus, nuo kurių ne vieną skyrė šimtai mylių . . .

Baigiant šias padrikas eilutes, norisi širdingiausiai padėkoti ir kartu pasidžiaugti, kad į suvažiavimą, negailėdamas nei sveikatos nei paisydamas ilgos kelionės, atvyko gen. Musteikis ir ponia, o taip pat mieli kolegos iš U.S.A. Nesuprantama, kad kai kurie kolegos, gyveną pačiame Toronte, suvažiavime nedalyvavo.

Suvažiavimo visą organizacinę naštą, kantriai ir labai sekmingai, pakėlė ltn. Batūra, jam priklauso tikras kariūniškas ačiū . . . *Ab.*-

Suvažiavimo komitetas su gen. Musteikiu ir ponia. Iš k. į d.: Barzdukas, p. Musteikienė, gen. Musteikis (sėdi), Skardis, Batūra, Karbūnas, Šlekys (stovi)

Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo Mokyklos XVIII laidos suvažiavimo dalyviai su šeimomis ir gen. Musteikiu su ponia (viduryje)

PASKUTINIS ŽYGIS IŠVYKSTANT IŠ INDOKINIJOS

B. Vrublevičius

Svetimšalių Legiono postas Thay-Nin apylinkėje, Indokinijoje. Priekyje B. Vrublevičius.

Išbuvę ištisus du metus tropikų krašte buvome, pagaliau, paleidžiami namo, laukėme laivo, kuris turėjo mus vežti, pirmiausia, į Afriką ir iš ten, į Prancūziją. Mūsų surinkimo bazė buvo Saigono priemiestis Shalon.

Tačiau legionieriai — neramūs žmonės. 1948 m. balandžio 30 dieną, švęsdami savo Camerono šventę, jie pasiautė ir pridarė Saigonui daug žalos (žiūr. KARYS, 1957 m. lapkr. Nr., 295 psl.). Karo vadovybė už baudą įsakė legionui įvykdyti dar vieną "atsisveikinimo" medžioklę.

Gegužės 2 d. rytą, vos tik pirmiesiems saulės spinduliams pasirodžius, mus pradėjo kelti labai jau nesimpatingas adjudant — viršila Van Timers (belgas). Buvo visiems įsakyta tyliai pasiruošti. Viso mūsų surinko 170 vyrų ir tris karininkus, tik ne legiono, o iš kolonijų dalių.

Rengėmės nepatenkinti, nenoromis ir keikdamiesi. Neturėjome nei tinkamos kautynių aprangos, nei gerų ginklų nei savų vadų. Gavome tik lengvuosius ginklus: šautuvus ir automatus. Mus paskirstė į dvi kuopas ir į būrius. Žygiui vadovavo mjr. Arnaud. Netikėtai į mūsų būrį paskyrė ir vyr. seržantą Sandmayerį, žiaurų vokietį, kuris 1945 m., atliekant pradinį apmokymą Sacharoje, netoli Alžyro, mus nemaža privargino. Tada mes nemokėjome nė žodžio prancūziškai, todėl jis mus keikdavo vokiškai. Štai, čia pasitaikė gera proga jam atsilyginti. Ne vienas iš mūsų atpažinę jį apsidžiaugė ir pasižadėjo atkeršyti.

Žygis iš priemiesčio vyko tylomis. Ėjome ryžių laukais, balomis, persikėlėme per upę vieninteliu dar išlikusiu tiltu. Košdami vietovę tikrinome kiekvieną šiaudinę lūšnelę. Tačiau rasdavome tik moteris ir vaikus. Vyrai, dažnai vietminho partizanai, buvo išbėgioję. Nelengva buvo atskirti vyrą nuo moters. Jie visi dėvi plačiomis kelnėmis ir juodais ar baltais marškiniais. Ant galvos turi šiaudinę skrybėlę iš po kurios kyšo stipriai susuktos kasos, lyg dvi žiurkės uodegos.

Nors ir buvo draudžiama, tačiau legionieriai, sauvaliavo, atėminėjo, jei tik rasdavo, auksinius daiktus. Pasitaikydavo iš mūsiškių ir tokių, kurie įeidave į trobelę, liepdavo moteriškei nusirengti, ją išprievartaudavo ir čia pat nušaudavo. Žinoma, viskas vykdavo saugantis, kad karininkai neužkluptų. Nors toks elgesys nebuvo civilizuotas, tačiau mūsų vyrai buvo per daug šitame krašte iškentėję, per daug buvo matę nežmoniškai vietminhų partizanų nukankintų, "sumėsinėtų" savo draugų, kurie turėjo nelaimės gyvi pakliūti kiniečių komunistams į rankas. Todėl nevienas iš legionierių, ypač išgėręs ryžių degtinės, chumo, pasijusdavo drąsus ir užmiršdavo esas XX amžiaus civilizuotas europietis.

Bemedžiodami toje apylinkėje, neužtikome jokių vietminhų partizanų. Po pietų sustojome poilsio ir pavalgyti. Saulė taip negailestingai kepino, kad mūsų gerklės tiek išdžiūvo, jog supykę nė nusispjauti nebegalėjome . . .

Pailsėjus, vadas nutarė grįžti atgal. Kelio buvome nuėję nemažą galą ir vis per ryžių laukus, krūmokšnius ir balas. Viskas atrodė tikros džiunglės. Prižygiavę upę, radome mus belaukiantį netikėtumą. Tiltas, per kurį iš ryto žygiavome, dabar buvo susprogdintas. Vadinasi, prakeiktieji geltonodžiai, mums paruošė pinkles!

Kol nutarėme kas veikti ir kokiu būdu persikelti per upę, kai, staiga, pasipylė iš visų pusių šūviai. Buvome apsupti ir prispausti prie upės. Užvirė atkakli kova. Šaudėme į visas puses prisispaudę prie žemės. Buvome tokioje blogoje būklėje, kad radio siųstuvu paprašėme pagalbos iš Saigono. Netrukus atskrido du naikintuvai ir pradėjo "krikštyti" mūsų užpuolikus. Pasinaudodami lėktuvų parama, pradėjome pulti.

Po valandos atkaklios kovos mums pavyko

TILTAGALIO KAPINĖS IR KOPLYČIA

Tiltagaliečiai priėmę krikščionybę, krikščioniškoms kapinėms pasirinko vietą greta pagoniškųjų laikų kapinių, kiek arčiau Marnakos upelio. Paskutiniais laikais Tiltagalio kapinės užėmė nemažą plotą, aptvertą akmenine tvora. Kapuose buvo pristatyta geležinių, cementinių, akmeninių ir medinių kryžių. Tiltagalio senieji gyventojai dar nebuvo pamiršę, kad jų kapinės senovėje buvo vadinamos "Alka".

1858 metais vyskupas M. Valančius, belankydamas banyčias Kupiškio dekanate, grįždamas į Varnius apsistojo pakelėje pailsėti pas Tiltagalio kaimo ūkininką Morkūną. Seklyčios tais laikais čia dar nebuvo madoje, todėl šeimininkas priėmė vyskupą klėtyje. Kartu su vyskupu važiavo jo sekretorius kun. Praniauskas, vyras visada linksmai nusiteikęs. Jis savo anekdotais, pasakomis ir lengvomis išdaigomis palaikydavo ir vyskupo gerą nuotaiką.

Susirūpinusi šeimininkė paklausė kunigą Praniauską, kuo ji galėtų pavaišinti augštąjį svetį.

"Nagi, tarė kunigas sekretorius, pavaišink grynai lietuviškai! Gal turi kamaroje alaus ir kieto sūrio?" — "Kaip neturėsiu, turiu", atsakė šeimininkė. "Labai gerai, kad turi — nešk ir dėk ant stalo, daugiau nieko nereikia".

Netrukus klėtyje ant stalo atsirado kietas sūris, juodos duonos ir sviesto lėkštė. Nepoilgo prieš vyskupą atsistojo šeimininkas su ąsočiu putoto alaus vienoje rankoje, o kitoje laikė stiklinę. Pripylė stiklinę alaus ir taręs: "Būk sveikas, šviesiausias vyskupe", išgėrė iki dugno stiklinę alaus. Vėl ją pripylė ir įteikė vyskupui. Nors vyskupas nebuvo ištroškęs, bet nenorėdamas paniekinti šeimininko nuoširdumo, stiklinę ištuštino. Su šypsena veide vyskupas pagrąsė pirštu kunigui, tuo parodydamas, kad jo šposą suprato.

Atsisveikindamas su vyskupu, Morkūnas kartu su savo kaimynais Žėkoniu ir Mičiuda paprašė vyskupą leidimo pastatyti kapinėse koplyčią. Leidimą davė, ir 1859 metais tiltagaliečiai patys, be jokio plano, pasimūryjo akmeninę koplyčią. Zakristiją jie suplūkė iš molio, o altorių sumūryjo iš pusplyčių. Iš altoriaus šonų pastatė naturalaus didumo, pasiskolintas iš Teresdvario koplyčios, dvi statulas. Keturi nedideli langai koplyčioje nedaug tedavė šviesos, bet užtai ji buvo mistiškesnė. Paskutiniais nepriklausomybės laikais Morkūnienė ir Ona Guodžionytė savo pinigais nupirko daug reikalingų koplyčiai bažnytinių dalykų: kapas arnotus, žvakides, monstranciją ir kitką.

Tenka pastebėti, kad Tiltagalio apylinkėje 1863 m. sukilimo metu laikėsi nemaži būriai sukilėlių, kuriuos lankė net sukilėlių vadė —grafiatė Emilija Platerytė, o šiais laikais, Žaliojoje girioje — narsiai kovojo Lietuvos partizanai. (Iš P-G")

P. Bliumas

---

apsupti vietminhų gaują iš 50 žmonių, kuriai vadovavo, dar 1646 m. iš mūsų III bataliono dezertiravęs vokietis Schroederis ir vienas japonų karininkas. Šį kartą mums pasisekė japoną pačiupti gyvą. Paprastai būdavo neįmanoma japono paimti gyvo, arba jis žūdavo kautynėse, arba pats nusižudydavo.

Žuvusių buvo nemaža, tiek mūsų tiek priešo pusėje. Iš mūsų žuvo vienas karininkas — leitenantas, viršila Van Timers, seržantas Sandmeyeris (šie du, greičiausiai, buvo nušauti mūsiškių, kurie keršijo jiems už žiaurumą, vienas iš jų galėjo būti kad ir mano skyriaus ispanas Mora) ir 9 kareiviai. Šešiolikos sužeistųjų tarpe buvo ir lietuvis K., kuris buvo peršautas per krūtinę. Žuvo tie, kurie tikėjosi jau už savaitės būti saugūs Prancūzijoje, arba savo namuose . . .

Gyvų paimtų vietminhų tarpe buvo, kaip minėjau, ir "pulkininkas" Schroederis. Japonas leitenantas Yorinomiya (lietuviškai būtų Paklusnusis) buvo sužeistas į ranką. Jis maldavo mus, kad nukirstume jam galvą kardu, aiškindamas, jog patekti gyvam nelaisvėn jam yra negarbė. Jo noras buvo įvykdytas . . .

Dezertyrą Schroederį karo lauko teismas Saigone vėliau nuteisė pakarti.

Belaisvius nuvarėme į Shalono stovyklą. Turėjome vargo persikeldami per upelį, teko laukti kol atsiuntė laivelių. Nuvargę, apiplyšę ir alkani, žygiavome, kai kurie be batų, nes teko juos palikti pelkėse. Žygiavome ir klausėme save: ko gi čia mes kariaujame ir už ką, kai mūsų tėvynė Lietuva taip toli? Susitelkę į gretas, dešimts mūsų čia buvusių lietuvių, užtraukėme tylią dainą, kurią dainavome dar 1943 m. pavasarį, kai vokiečiai mus varė Kaune į stotį ir iš ten į Rytus . . .: "Oi močiute, kam auginai, kam kariauti išmokinai . . ."

AISČIAI KARINĖS ISTORIJOS ŠVIESOJE

Z. RAULINAITIS

(Pradžia Rugp. - Rugs. Karyje)

Lietuvos pelkėti ir ežeringi miškai bei šimtmečiai ąžuolynai sudarė puikias sąlygas šernams veistis. Greta lokio ir stumbro, šernas buvo didžiausias ir pavojingiausias žvėris. Jų medžioklė davė aisčiams labai vertingo maisto, tačiau stoti kovon su įniršusiu šernu, laikant jietį, lanką ar vėzdą rankose, reikėjo didelės drąsos. Ovidijus savo Metamorfozose, tarp kitko, vaizdžiai aprašo Kalydono šerno medžioklę. Jos metu vienas iš vėlesniųjų Trojos karo didvyrių, Nestoras, puolant jį šernui, atsispyręs savo jietimi, net į medį įšoko, kad išvengtų įniršusio žvėries ilčių. Ta šerno medžioklė buvęs toks pavojingas žygis, kad net dievai ja domėjosi.

Pradėjęs savo mitinę karjerą miškuose ir šventuose ąžuolynuose kaip vaisingumo ir mirties genijus, šernas aisčių kulte, greičiausia, virto karo ir narsumo simboliu.

5. AISČIŲ GINKLAI

"Retai vartoja geležį, bet gausiai medinius vėzdus". Tokios yra istorinės žinios apie aisčių vartotus ginklus, deja, labai šykščios žinios.

Aisčių žemėje, išskyrus balų rūdą, nebuvo geležies ar kokių kitų metalų kasyklų, todėl natūralu, kad metalinių ginklų ar įrankių aisčiai negalėjo turėti apsčiai. Tokiu būdu namų gamybos ginklas galėjo būti tik akmeninis arba medinis. Tačiau iki mūsų laikų nėra išlikę tokių aistiškų medinių vėzdų. Kai kurios primityvios tautos Afrikoje, Australijoje ir kt. iki pat modernių laikų tebevartojo medinius vėzdus karo reikalams. Tokių medinių ginklų yra žinomi trys pagrindiniai tipai: a) vėzdas, arba kuoka — gumbuotas, sunkus, storesnis viename gale pagalys, kur kartais įspraudžiami aštrūs akmenys, ar prikalinėjama geležinių spyglių, kuris vartojamas smūgiui; b) ilgesnė laiba lazda, kurios vienas galas nusmailinamas, kad tiktų ką durti, arba sviesti smaigaliu priekyje, kad pasiekus taikinį, įsmigtų (tai svaidomosios jieties prototipas), c) mažesni, trumpi apystori pagaliai, tinkami sviesti, kad taikinį kliudytų bet kuria savo dalimi ir smogtų savo svoriu, t. y. atliktų tą pat funkciją, kaip ir sviedžiamas akmuo. Toks patobulintas svaidomas pagalys, vadinamas bumerangu, yra vartojamas Australijos laukinių gyventojų.

Herkulis ginkluotas savo būdingu ginklu—kuoka. Romėniška žalvario statulėlė rasta Begrame, Afganistane (Pagal Wheelerį).

Galimas dalykas, kad aisčiai yra vartoję visus tris šių medinių ginklų tipus.

Kuoka yra žinomas ginklas net mitologijoje. Tokiu ginklu graikų Heraklis įvykdė įvairių žygdarbių. Yra manoma, kad senovėje kuokas specialiai gamindavo. Į jauno medelio (kietmedžio) kamieną įsprausdavo aštrias titnago skeveldras, kurios medžiui augant įaugdavę į medieną. Tokiu būdu išaugdavęs gumbuotas ir randuotas būsimosios kuokos storgalis. Vėliau nupiovę tokį medelį ir dar apkalę ir sutvirtinę metalu, gaudavo labai veiksmingą ginklą. Toki vėzdai buvo žinomi ir aisčių kaimynams. Senieji lenkai juos vadindavę nasiek — nasiekaniec.[30]

Žemaičiai ir prūsai vėlesniais istor. laikais būk tai mėgę vartoti tokias kuokas, kurios buvo labai tinkamos kautis su šarvuotais riteriais. Jau nuo akmens amžiaus laikų greta kuokos būta jai giminingo mažesnio ginklo — buožės. Tada apvaliai pailga jos galva būdavo daroma iš amens, o kotas iš medžio. Metalų amžių bėgyje buožės būdavo metalinės, spygliuotos ar gumbuotos galvos, kartais ir metalinio koto Jos vartojimo pėdsakai išliko iki pat mo

derniųjų laikų etmono buožės, maršalo lazdos ir karaliaus skeptro pavidaluose, kurie visi reiškia galią, valdžią. Kieno galia to ir valia.

Iš Tacito žinome, kad ir germanai vartodavo lazdas, kurių galus apdegindavo, tokiu būdu lengvai nusmailindavo, gaudami aštrų ir kietą smaigalį.

Tačiau be šių, paprastų medinių ginklų, aisčiai yra turėję ir geležinių, tik Tacitas jų nemini, vos pažymėdamas, jog geležį aisčiai retai vartoja. Ten kur istorija tyli, pagalbon ateina archeologijos mokslas. Tacito aprašomi aisčiai gyveno (proistorės vadinamo) prieškristinio geležies amžiaus (500 m. pr. Kr. g. — 0 m.) gale ir senojo geležies amžiaus (0 m. — 400 m. po Kr. g.) pradžioje. Randami titnaginiai strėlių antgaliai liudija, jog lankas aisčiams buvo žinomas dar iš naujojo akmens amžiaus. Reikia manyti, jog greta lanko jie yra vartoję ir akmenų svaidykles, greičiausia pagamintas iš odos, todėl iki mūsų laikų nebeišlikusias. Beveik visose tautose yra žinomos tokios svaidyklės nuo seniausių laikų.

Prieškarinio laikotarpio aisčių kapuose yra randamos įkapės, kurių tarpe yra ir geležinių ginklų. Tas rodo, jog jų būta karingų žmonių. Tokių ginklų rasta vakarinių baltų — prūsų srityje. Ten proistorė buvo daugiau ir sistemingiau tirta, todėl daugiau yra duomenų iš tos srities.

Iš geležinių ginklų ten daugiausia rasta jiečių antgalių. Jų rasta plačių arba siaurų su išilginiu pastorinimu. Ant jiečių kotų bukojo galo būdavo maunamas "batas" — geležinė mova. Kai kurie jiečių antgaliai yra pagražinti, kalimo būdu ar rūgščių pagalba išgraviruoti taškais, linijomis, ar kokiais raštais. Tas rodo, jog aisčiai savo ginklus mėgo.[15]

Yra rasta ir skydų liekanų. Jų būta medinių, galimas dalykas, aptrauktų oda. Skydo viduryje būdavo pritvirtintas kūgio ar pusrutulio pavidalo iš geležies pagamintas antskydis. Iš vidaus, skydo centre, būdavo pritaisomas skersinis — rankena, kuri irgi kartais būdavo apkaustoma geležimi.[15]

Be šių geležinių ginklų būdavo vartojami ir seni, paveldėti dar iš žalvario amžiaus, kurio metu baltų medžiaginė kultūra buvo labai augštai iškilusi. Iš tokių ginklų pažymėtini kirviai ir, retai, kardai.

Iš viso, prieškristiniame geležies amžiuje baltų kultūros būta menkos. Palyginus ją su bu-

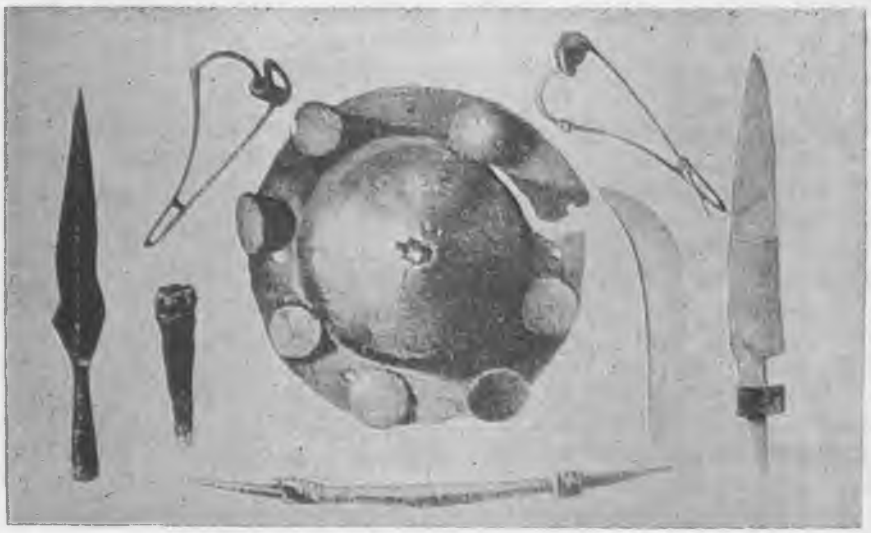

Kario įkapės iš senojo geležies amž. (pagal Gaerte). Viršuje — radinys Taubendorf, Neidenburgo aps., apačioj — Grodken, Soldau sritis. Jieties antgalis (virš.) išpuoštas, (apač.) išpjaustytas. Virš. pusrutulinis, apač. — kūginis antskydžiai. Apač. prie jieties antgalio — jieties "batas" ir žemiau — skydo rankena.

vusia žalvario laikais kultūra, yra matomas didelis baltų kultūros kritimas. Mat prieškristiniame geležies amžiuje Europoje vyko nuolatinės kovos tarp iš Skandinavijos besiveržiančių germanų kilčių ir Vidurio Europoje nuo seno įsikūrusių keltų ir ilirų.

Žemutiniame Pavyslyje gyveną aisčiai susiduria su iš šiaurinės Jutlandijos besiveržiančiais germanais — vandalų kiltimis, kurios apsigyveno maždaug Osterodės bei Neidenburgo apskričių srityse — Rytprūsiuose ir toliau į pietus. Vėliau susiduria su iš Bornholmo salos (Burgunderholm) atsikėlusiais burgundais, kurie irgi apsigyveno žemutiniame Pavyslyje, išsiplėsdami beveik iki Pasargės ir, pagaliau, I amž. po Kr. su iš pietinės Skandinavijos pasirodžiusiais gotais.

Taigi, germanų pasiekta riba Prūsuose ėjo maždaug šia linija: nuo Elbingo augštumos pietų rytų kryptimi iki Pasargės — Alnos ir iš čia išilgai į pietryčius.[13] Giliau į baltų sritis jie neįsibriauna.

Tokiom kovom einant, nutrūksta prekybiniai keliai, ėję iš pietinės ir vidurinės Europos į šiaurės kraštus. Metalų įvežimas beveik visai sustoja: "... šie, gana ilgai trukę neramumai, man rodos, ir buvo viena iš svarbiausių prieškristinio laikotarpio kultūros nusmukimo priežasčių",[13] tokią išvadą daro prof. J. Puzinas.

6. PILIAKALNIAI

Remdamiesi archeologija, kalbos ir kultūros istoriniais daviniais patiriame, kad aisčiai senovėje gyveno bendruomenėmis. Pagrindinis bendruomenės vienetas buvo šeima. Giminingos šeimos, susitelkę vienoje gyvenvietėje, sudarė lyg ir vieną didelę šeimą — brolavą. Jos priešakyje stovėjo, greičiausiai, kuris nors amžiumi vyriausias ar sumaniausias šeimos narys —viešpats, t.y. kaimo, arba kiemo valdovas, bendruomenės galva ir šeimininkas. "Taigi *viešpats* iš tikrųjų senų senovėje yra buvęs *viešės* valdovas, viršininkas . . ."[25]

Iš keletos tokių didelių brolavų galėjo susidaryti net ir tam tikros valdomos sritys, apygardos.

Kad aisčiai buvo bendruomeniškai ir sritiniai gerai organizuoti, be kitko, liudija dar ir piliakalniai. Tai žymiausi mūsų protėvių medžiaginės kultūros palikti paminklai. Piliakalniai aisčiams buvo reikalingi saugotis ir gintis nuo priešų puolimų. Jie buvo naudingi ir tarpusavio kilčių ar genčių kivirčuose.

Žodis piliakalnis reiškia kalną, ant kurio stovi ar stovėjo tvirtovė — pilis (graikų polis — miestas). Jis nieko bendra neturi su žodžiu pilti.

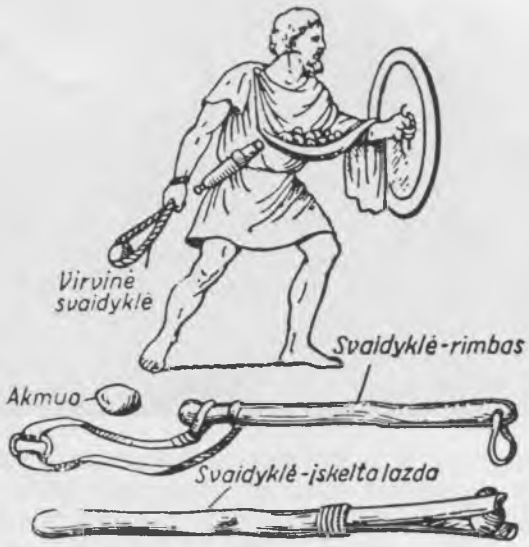

Svaidyklių tipai

Dabartinėje Lietuvos teritorijoje priskaitoma apie 1000 įvairių piliakalnių, Latvijoje apie 300 ir Estijoje apie 100. Be abejo, jų yra daug daugiau, jei paimsime visus plotus, kuriuose aisčiai savo laikais yra gyvenę. Piliakalniai yra labai įvairūs, įvairiose srityse skirtingi ir jų skaičius ten nevienodas. Daugiausia jų yra Žemaitijoje ir Augštaitijoje, kiek mažiau Užnemunėje ir mažiausia — šiaurinės ir vidurinės Lietuvos lygumose. "Atrodo, kad tokiam piliakalnių išdėstymui ddielės reikšmės turėjo didesnis ar mažesnis atskirų sričių kalnuotumas"[5] Turėjo reikšmės, be abejo, ir išorės priešų grėsmė. Pavyzdžiui, Rytų Lietuvos piliakalniai žymiai skiriasi nuo likusios Lietuvos savo išvaizda.[3] Daugelis jų Rytuose neturi jokių įtvirtinimų, kai kitur Lietuvoje, ypač Žemaičiuose, aplink juos pastebimi supilti pylimai ir iškasti grioviai. Rytų Lietuvos piliakalniai tai greičiau gyvenvietės kur gyventa gan primityvios kultūros gyventojų. Jie yra, greičiausia, ir senesni. Manoma, jog juose gyveno lietuvių ir latvių protėviai.[13]

Taigi Rytų Lietuvos piliakalniai yra buvę, daugiau ar mažiau, tik paprastos gyvenvietės. Tas rodo, kad iš Rytų Lietuvai pavojus negrėsė, nes tada Rytuose gyveno žmonės daug žemesnės kultūros, silpniau organizuoti politiškai ir menki kariniu požiūriu.[27]

"Piliakalniai, kaip tokie, iš tiesų, yra žmonių darbo rezultatas, tačiau tik tiek, kiek vienas ar kitas parinktas naturalus kalnas būdavo pritaikomas visuomeniniams reikalams. Visų pirma, piliakalniui būdavo parenkama sunkiai prieinama vieta, iš dalies jau apsaugota gamtinių kliūčių. Tai dažniausiai iškyšulys dviejų upių

Maniuliškių piliakalnis (Dusetų raj.), bendruomeninio piliakalnio - gyvenvietės pavyzdys (pagal Volkaitę-Kulikauskienę).

santakoje, arba kalva prie ežero ar tarp pelkių. Šitokios gamtinės kliūtys teapsaugo kalną tik iš dalies — iš vienos, dviejų ir tik retesniais atvejais iš trijų pusių. Likusios kalno dalys paprastai įtvirtinamos dirbtinėmis priemonėmis, supilant pylimą, iškasant griovius, stačiai nukasant šlaitus ir pan . . ."[5]

Geografiniu atžvilgiu piliakalnius skirsto į dvi pagrindines grupes: kalvinio ir krantinio tipo piliakalnius. "Čia atsižvelgiama į tai, ar piliakalnis įrengtas tiesiog sunkiai prieinamoje kalvoje, ar iškyšulyje prie upių bei ežerų . . ." Čia pat pastebėtina, kad piliakalniai, visų pirma, yra buvę ne kas kita, kaip įtvirtintos sunkiai prieinamos gyvenvietės; tai matyti iš piliakalnių aikštelėse aptinkamo, kartais net labai žymaus kultūrinio sluoksnio. Tačiau, ne visi piliakalniai buvo vien tik gyvenami. Didelė piliakalnių dalis, įvairių pavojų, ypač kovų metų, buvo slėptuvėmis, taip pat nemaža jų dalis buvo paversta tvirtovėmis — pilimis. Ir vieni ir kiti turėjo jau daugiau gynybinę paskirtį. Tačiau, aplamai imant, daugelio piliakalnių istorija labai sudėtinga, pvz., piliakalnis vienu metu galėjo būti gyvenamas, vėliau dėl tam tikrų priežasčių jis paverčiamas slėptuve ir, pagaliau, jei turėjo atitinkamus privalumus, galėjo būti padarytas tvirtove — pilimi. Tai aiškiai matyti iš kai kurių tyrinėtų piliakalnių. Pavyzdžiui, Nemenčinės piliakalnis (Nemenčinės raj.), Apuolės piliakalnis (Skuodo raj.) ir kt. buvo labai ilgai žmonių naudojami, tačiau atskirais laikotarpiais jie turėjo skirtingą paskirtį."[5]

Pagal paskirtį piliakalniai galima skirstyti į:

1. bendruomeniniai piliakalniai—gyvenvietės.
2. piliakalniai — slėptuvės ir
3. gynybiniai piliakalniai — tvirtovės.

Pirmosios rūšies piliakalnių yra daugiausia ir jie seniausi. Jie pradėti rengti žalvario amž. pabaigoj ir ypač geležies amž. pradžioje. Tais laikais kaip tik vystėsi žemės ūkis ir gyvulininkystė. Taigi, karui kilus tarp artimiausių

Migonių piliakalnis (Jiezno raj.) Būdingas piliakalnis - slėptuvė. Kasinėjant buvo atidengti akmenų grindiniai (pagal Volkaitę-Kulikauskienę).

kaimynų reikėdavo gelbėti giminės turtus, pirmoj eilėj galvijus. Pavojus vertė įtvirtinti gyvenvietę, kad priešui būtų sunkiau prie jos prieiti ir įsiveržti. Todėl gyvenvietės būdavo kuriamos kokioj kalvoj, kranto iškyšulyje ir pan. Pasirinkta gyvenvietei kalva dar būdavo įtvirtinama dirbtinėmis kliūtimis. Tačiau seniausieji piliakalniai nepasižymi didesniais įtvirtinimais. "Dažniausiai būdavo tik nukasami šlaitai, ypač jei kalva visai atskira ir pakankamai augšta. Pats šlaitų nukasimas labai įvairus: jie nukasami arba ištisai, arba pakopomis, arba tik prie pat aikštelės pakraščių. Visa tai, be abejo, apsunkindavo patekti į kalvą."[5]

Tokių piliakalnių, dabar jau su nuslinkusiais, apgriuvusiais ir dažnai apartais šlaitais, būdingi atstovai yra Dūkšto piliakalnis, Pipiriškių piliakalnis (Vievio raj.) Varonių piliakalnis (Moletų raj.), Petrašiūnų piliakalnis (Obelių raj.), Vozgėlių piliakalnis (Dusetų raj.), Kalnočių piliakalnis (Obelių raj.) ir kiti.

"Labai dažnai piliakalniui įrengti būdavo panaudojamas tik pats kalvos iškyšulys, ypač jei kalva labai didelė. Tuo atveju piliakalnį nuo likusios kalvos masyvo atskirdavo iškastas griovys arba supiltas pylimas, o labai dažnai ir vienas ir kitas. Tačiau pylimai dar būdavo gana trumpi ir neaugšti. Būdingi tokių piliakalnių pavyzdžiai yra Maniuliškių bei Mielanų piliakalniai (abu Dusetų raj.)."[5]

"Vis delto esama ir geriau įtvirtintų bendruomeninių piliakalnių, turinčių kartais net 2-3 pylimus bei griovius, kurie arba juosdavo aikštelę, arba, retesniais atvejais, būdavo įrengiami piliakalnio šlaituose bei jo papėdėje. Būdingas šios rūšies atstovas yra Moškėnų — Laukupėnų piliakalnis (Rokiškio raj.) kurio šlaitai apjuosti trimis pylimais ir dviem grioviais."[5]

Kai kurių piliakalnių įtvirtinimai yra visai užslinkę ir jau nepastebimi, tik juos tyrinėjant dar užtinkami. Toks piliakalnis yra Velykuškių (Dusetų raj.), rytiniame Sartų ežero krante. "Savo išore tai buvo naturali kalva, be jokių žymesnių įtvirtinimų. Ir tik tyrinėjimų metu paaiškėjo, kad piliakalnis turėjo dirbtinius įtvirtinimus ne taip saugioje rytinėje ir pietinėje dalyse. Patys pirmieji įtvirtinimai buvo dar nežymūs: čia buvo iškastas 0.5 - 1 m gylio ir 2 - 3 m pločio griovys, už kurio supiltas iki 0.5 m aukščio pylimas. Vėliau šie sustiprinimai buvo patobulinti: toje pačioje pusėje piliakalnis apjuostas net trimis grioviais ir dviem pylimais, esančiais tarp šių griovių. Be to, grioviai jau žymiai didesni, vietomis siekė 7-8 m pločio ir 2.5 m gylio."[5]

"Visi šie sustiprinimai buvo daromi iš žemių, retkarčiais juos pataisant. Pylimai paprastai nepasižymėjo sudėtingesne struktūra. Tačiau vienas iš pagrindinių šių piliakalnių įtvirtinimų, be minėtųjų, buvo tvora, juosianti aikštelę,

Moškėnų - Laukupėnų piliakalnis (Rokiškio aps.) iš pietvakarių pusės. Didžiulis, gerai įtvirtintas bendruomeninis piliakalnis - gyvenvietė (pagal Volkaitę - Kulikauskienę).

kurioje būdavo įrengiama sodyba. Dirbtiniai įtvirtinimai įvairių užtvarų pavidalu iki mūsų dienų neišsilaikė; kad jie yra buvę, tegalima spręsti tik iš atskirų piliakalnio tyrinėjimų."[5]

Tokiuose piliakalniuose gyveno didesnės ar mažesnės šeimyninės bendruomenės, į kurių sudėtį įeidavo gal kelios dešimtys žmonių.

Kita rūšis piliakalnių, naudotų tik kaip slėptuvės, į kurias subėgdavo apylinkės gyventojai pavojų metu, vadinama piliakalniai—slėptuvės. Šie piliakalniai atsiradę vėliau už gyvenamus piliakalnius. "Jų užuomazga turi būti siejama jau su teritorinės bendruomenės atsiradimu. Tai buvo žymus įvykis Lietuvos gyventojų istorijoje."[5] Kylant žemdirbystei ir gyvulininkystei atskiros šeimos išsiskirdavo iš bendruomenės ir įsikurdavo kur toliau; galėjo tokių atskirų šeimų atsirasti ir niekad nepriklausiusių bendruomenei. Pagaliau, beveik visi bendruomeniniai piliakalniai pirmaisiais amžiais po Kr. buvo palikti. "Ilgiausiai atskiros bendruomenės juose gyveno iki VII m.e. amžiaus, pvz., Mošk ėnų — Laukupėnų piliakalnyje."[5]

"Teritorinės bendruomenės nariai, gyvendami neįtvirtintose sodybvietėse ir nebūdami saugūs nuo priešų, buvo priversti įsirengti slėptuves, kurios apsaugotų juos bei jų turtą nuo užpuolikų. Tokios slėptuvės ir būdavo įrengiamos sunkiai prieinamose kalvose, dar savo ruožtu jas įtvirtinus. Labai dažnai tam tikslui būdavo panaudojamas anksčiau gyventas piliakalnis. Jis būdavo dar labiau sustiprinamas, supilant tvirtesnius pylimus bei užtveriant tvoras. Su tuo reiškiniu susiduriame Apuolės, Impilties, Nemenčinės ir kituose tyrinėtuose piliakalniuose. Visi jie tam tikrą laiką yra buvę bendruomeniniais piliakalniais, vėliau paversti slėptuvėmis ir pagaliau pertvarkyti į tvirtoves — pilis. Kultūrinis sluoksnis piliakalniuose — slėptuvėse labai nežymus arba ir visai nepastebimas. Taip pat juose randama labai maža radinių. Kad šios rūšies piliakalniai buvo naudojami, rodo įtvirtinimai ypač pylimai, kurie kaip matyti iš tyrinėjimų metu darytų skersinių piūvių, labai dažnai būdavo taisomi ir augštinami."[5]

"Vienas iš būdingiausių piliakalnių — slėptuvių yra 1954-1955, 1957 metais tyrinėtasis Migonių piliakalnis (Jiezno raj.). Šis piliakalnis, įrengtas pirmaisiais mūsų eros amžiais, paskutiniuoju savo gyvenimo laikotarpiu buvo naudojamas kaip slėptuvė. Jis pasižymi nepaprastai maža apimtimi (aikštelė neturi pilnų 100m^2) ir ypač stipriais įtvirtinimais. Pietinėje, gamtos neapsaugotoje, aikštelės dalyje supiltas iki 3m augščio pylimas, kuris kartu su šlaitu išorinėje pusėje sudaro 9 m augščio kalvą. Šis šlaitas yra

Lavariškių piliakalnis (Jiezno raj.) iš vakarinės pusės. Jis — miniatūrinio piliakalnio pavyzdys.

DIEVOGALOS MIŠKŲ GĖLĖ

J. A. SKIRKA

Suduvių šalies legenda.

Per mūsų sodžiaus rytinę pusę, visaip besiraitydamas tarp kalnelių ir augštumėlių, tekėjo vikrus upelis. Tekmės pradžia buvo toli į pietus nuo mūsų sodžiaus tarp trijų kalnelių meldais apaugusi Suvinto dvaro bala. Pačioj pradžiojo upelis tekėjo per derlingą ir gražią pievą, kuri vasarą prieš šienpiūtę visa buvo nuklota laukiniais baltais bei raudonais dobilais ir įvairiomis pievų žolėmis. Visaip išsikeroję ir išsirangę dobiliukai, pasikabinę, savo žiedais laikėsi ant, visas kitas vešliai augančias žoles praaugančių, motiejukų, smilgų, ir širdukėmis apsikabinėjusių žvirblio kanapių ir kmynų. Ramią ir saulėtą vasaros dieną įėjus į šią pievą, ji gaivino savo maloniu ir stipriu, rodos, tiesiai iš žemės gelmių besiveržiančiu dobiliukų ir čiobrelių kvepėjimu, kuris tarsi užburdavo kiekvieną čia apsilankantį. Atsisėdus ant upelio kranto ir basas kojas nuleidus į maloniai gaivinantį šaltą upelio vandenį buvo gera kvėpuoti ir gėrėtis žydinčios pievos įvairiaspalviais žiedais, besiklausant žiogelių čirpimo, bičių dūzgimo ir žiūrėti visur aplinkui daugybės plaštakių nerūpestingo gainiojimosi.

Upelis, perbėgęs per šią gražią pievą, staigiai pasisukdamas į rytus apibėgo pakeliui stovintį kalniuką, o toliau, jau platesne vaga ir visaip besikraipydamas tarp šalimais esančių kalnelių ir augštumėlių, tekėjo per keletą kaimų, iki mūsų sodžiaus šiaurinėje pusėje esančių durpyno pobūdžio didelių pelkių, kurios, aiškiai buvo matyti, senovėje sudarė nemažą ežerą. Įsiliejęs į pelkes upelis ir baigdavosi, nes pelkių šiauriniu pakraščiu iš rytų į vakarus jau tekėjo tiesiai į Šešupę kitas didesnis upelis ir visai kitu vardu.

Mūsų sodžiaus pietrytinėje pusėje, ten kur bagėsi sodžiaus laukai ir lietėsi su gretimų

---

labai status, išgrįstas didžiuliais akmenimis. Vakarinėje dalyje, piliakalnio papėdėje, kaip paaiškėjo iš tyrinėjimų, buvo iškastas griovys, kuris, galimas daiktas, jungėsi su Kronės upeliu, juosiančiu šiaurinę piliakalnio dalį. Piliakalnio aikštelės pakraščiai buvo sustiprinti medinių rąstų tvora, kurios dalį tyrinėjimų metu pavyko labai gerai atidengti."[5] Rasti suanglėję rąstai piliakalnio aikštelės pakraščiuose liudijo, kad pilis buvo sunaikinta ugnies, greičiausiai, priešui ją padegus. Pačioje pradžioje šis piliakalnis, galimas dalykas, buvo gyvenamas, nes išliko iki 2.8 m storio kultūrinis sluoksnis. Tik vėliau jis virto vien tik slėptuve, nes surasta nedaug įvairių dirbinių, o įtvirtinimai gan žymūs. Be to piliakalnio augštis, šlaitų statumas ir labai maža aikštelė netiko nuolatiniam žmonių gyvenimui. Pradžioje piliakalnio būta žemesnio ir tada jo aikštelė buvo didesnė, bet pylimą didinant aikštelės sąskaiton, ji darėsi per ankšta gyventi ir dalis gyventojų turėjo išsikelti gyventi į piliakalnio papėdę. Taip pamažu iš piliakalnio — gyvenvietės virto slėptuvė, naudojama tik pavojų metu.

Tos pačios rūšies yra Lavariškių (Jiezno raj.) ir Žiegždrių (Kauno raj.) piliakalniai, pastarasis, augštame Nemuno krante. Abu piliakalniai pasižymi labai mažomis aikštelėmis, dėl ko juos dažnai vadina miniatiūriniais. Be to, juose rasta mažai radinių. Žiegždrių piliakalnis, panašiai kaip ir Migonių, pradžioje, pirmaisiais amžiais po Kr. buvo gyvenamas ir tik vėliau virtęs slėptuve.

Yra dar keliolika tokių mažų piliakalnių Augštadvario, Jiezno, Alytaus ir Kaišiadorių rajonuose, "patraukiančių dėmesį ne tiktai savo neįprastai maža apimtimi, bet ir įstabiu grožiu".[5] Aišku, dauguma jų buvo tik slėptuvės ir galėjo aptarnauti tik mažą apylinkę. Todėl ir jų išdėstymas toks tankus.

Vienas iš tokių piliakalnių slėptuvių yra minimas XIII amž. Dusburgo "Prūsų Žemės Kronikoje". Tai Aukaimis, greičiausiai vienas iš Batakių — Skaudvilės apylinkės piliakalnių. Jame buvusi pastatyta pilis, bet niekeno negyvenama. Tik pavojaus metu joje slėpdavosi apylinkės gyventojai su visu savo turtu. 1300 m. Aukaimio apylinkes nusiaubė kryžiuočiai, sunaikindami 6 sodžius. Iš to atrodo, kad Aukaimio saugoma apylinkė buvusi gan didelė.

Tokiu būdu dar priešistorinių laikų piliakalniai — slėptuvės tarnavo mūsų protėviams ir istoriniais laikais, net iki XIII amž. imtinai. Vėliau, stiprėjant kryžiuočių puolimams, šios rūšies piliakalniai ėmė netekti savo gyvybinės reikšmės. Jie būdavo arba paliekami, arba paverčiami tikromis tvirtovėmis — pilimis.

(bus daugiau)

dviejų kaimų laukais, stovėjo augščiausias apylinkėje smėlingas kalnas, vadinamas Akmens kalnu. Ant kalno augo iš tolo baltuojanti savo liemenimis ir žaliuojanti tankiais lapais padengtomis viršūnėmis beržai. Visas kalnelis tarp beržų buvo padengtas šviesiai pilkomis sausomis, samanomis, kurių tarpe nedrąsiai augo, visur išsimėčiusios būreliais, įvairių švelnių spalvų kačpėdėlės. Viduryje kalno stovėjo didelis samanomis apaugęs akmuo, kuris iš visų šonų buvo pridengtas apsiraizgusio laukinių radastų krūmo. Sako, seniau čia yra buvę ir daugiau įvairių mažesnių akmenų, bet juos apylinkė gyventojai jau senai buvo išsivežioję statybos reikalams. Šiaip apylinkėje laukuose akmenų jau nebuvo ir reikalui esant reikėjo jų parsivežti iš toliau.

Vasaros laiku kalnelis buvo mėgiamiausia apylinkės vaikų vieta. Nuo ryto iki vakaro čia bėgiojo ir šūkavo vaikai gaudydamies tarp beržų, arba besimaudydami upelyje. O rudens laiku, ant kalnelio suėję, sukurdavo ugnį ir kepdavo umėdes ir baravykus, kurių apsčiai čia augdavo, arba iš namų atsineštas bulves. Tuomet ant kalno būdavo gražu ir labai linksma.

Bet nakties metu eiti nuo vieškelio pro kalnelį vedančiu laukų keliuku, o ypač tamsią rudens naktį, būdavo kažkodėl nejauku ir baisu. Ir kiekvienas praeinantis, kad ir nevienas, nenoromis ir su, iš kažkur atsiradusia, baime žvalgydavosi į kalną ir į dunksančius beržų siluetus tyliai šlamančiaiss lapais. Kiekvienas laukdavo kažką paslaptingą pasirodant ant kalno.

Keli seniausi šios apylinkės seneliai pasakodavo, kad senovėje šiose vietose besikuriantiems žmonėms kertant bei deginant aplinkui esančią didelę girią ir ruošiant dirbamus laukus, ant kalnelio ir apie jį, bei upelio pakrantėse, buvo rasta trijų žmonių išblaškyti kaulai. Taip pat buvo rasta ir surūdijęs, nupuvusia rankena kardas, iš kurio ženklų buvo nustatyta, kad ten daugiau kaip prieš šimtą metų, su savo dviems palydovais, žuvęs labai žiaurus Suvinto dvaro savininkas. Surasti kaulai buvo pagarbiai surinkti, sukrauti į dėžę, nuvežti į dvarą ir vėliau, su atatinkama pagarba ir apeigomis, palaidoti švęstuose kapuose. Sako, švęsta žemė nenorėjusi priimti šio mozūrų bajoro palaikų ir po kelių dienų žmonės dėžę radę išmestą į paviršių. Tada, nakties metu, kaulai buvo užkasti nešvęstoje kapų vietoje ir nuo to laiko daugiau neiškilo į žemės paviršių. Nuo to laiko ir upelis buvo pradėtas vadinti — Bajormušiu.

Seni žmonės pasakodavo, kad, būk-tai, kas penki metai, vasarai besibaigiant ir orui jau rudenėjant, ant kalno, mėnuliui šviečiant, vidurnaktyje prie akmens pasirodydavo ginkluotas raitelis ant balto žirgo. Bet jį tuojau pat griebdavęs į glėbį, iš kažkur atsiradęs milžiniško ūgio vyras ir, iškėlęs ant rankų į orą, trenkdavęs į augančio beržo kamieną ir taip reginys išnykdavęs. Taip tvirtino, matęs savo akimis, vienas sodžiaus senelis, kartą, vėlai nakties metų, pro kalną ėjęs namo.

Dar kiti, pasakodavo, matę nakties mėnesienoje du jaunus, mergelę ir bernelį, vaikščiojančius ant kalno viršaus, meiliai rankomis susikibusius.

Ir žmonės nebereikalo kalbėjo, kad Akmens kalnas yra užkeiktas dar iš tų laikų kai čia ne žmonės, bet milžinai gyvenę. Nes kasgi kitas jei ne milžinai galėjo užnešti ant kalno į augščiausią vietą, tą didelį akmenį, kuris metai iš metų stovėdamas vietoje, veik, iki pusės buvo į smėlį nugrimzdęs.

—o—o—

Ramiai stovi ant kalno beržai. Žiemos laiku jie ledu apšalę ir apšarmoję, pūgai siaučiant gailiai girgždėdami, o šiltą vasarą tyliai šlamėdami lapais, tarp savęs kalbasi ir pasakoja senų laikų mūsų šalies liūdną ir graudžią pasaką. Iš tų laikų, kada čia visur aplinkui buvo viena didelė giria, o dabartinių pelkių vietoje, kaip veidrodis, savo vandeniu blizgėjo ežeras. Visa šitoji didžiulė giria senovėje buvo vadinama— Šventoji ir ją rytuose ir šiaurės pusėje supo Nemunas. Ji baigėsi tik netoli Aleksoto kur jau buvo vėl žmonių gyvenama ir dirbami laukai driekėsi Šventosios girios pakraščiuose. Gal todėl ir ta vietovė iki mūsų laikų yra vadinama— Dievogala.

Prie ežero, ant kalvos, apaugusios didžiuliais ąžuolais ir lazdynų krūmais, stovėjo nedidelė nendrėmis dengta, medinių rąstų trobelė. Viduje trobelės asla ir sienos buvo išplūktos moliu. Pasieniais stovėjo skeltų rastų suolai, kurie tiko sėdėjimui, nakties metu — guoliui. Prie liepsnojančio židinio ramiai sėdėjo du vyrai ir kalbėjosi.

Pirmas iš jų, augštas ir stambus, buvo su didele žila barzda ir ūsais. Antrasis, jaunas ir gražus, lygiu veidu, ligais garbanotais plaukais, tiesiog milžiniško ūgio, ramiai sėdėjo ir niūriai žiūrėjo į jaukiai besikūrenančią židinio liepsną. Prie jaunuolio kojų, tarsi šuo, ant priekinių ištiestų kojų prispaudęs stačiomis ausimis galvą, ramiai gulėjo didelis vilkas. Po trobelę trypinėjo linksma stirnaitė, vis išbėgdama per duris ir vėl grįždama į vidų.

Senasis ilgą laiką tylėjo, susirūpinęs ir tiriamai žiūrėjo linguodamas galvą į ramiai sėdintį jaunuolį, tarsi stebėdamasis jo didumu ir jėga ir, pagaliau, prabilo:

— Jau kuris laikas, sūnau, kai matau ta-

ve vis besvajojantį ir nuliūdusį. Nejaugi tavęs nelinksmina išaušęs tavo gyvenimo devynioliktas pavasaris? Jau kuris laikas kaip negirdžiu tavo linksmų dainų, tau besidarbuojant girioje, arba laivelyje bežvejojant ant ežero bangų. Nejaugi tave nelinksmina, kaip seniau, šie, vėl sugrįžę į mūsų girią, paukščiai savo čiulbėjimu ir suokimu, sužaliavę medžiai ir visa žemė, pradėjusi puoštis įvairiausiais žiedais? Aš matau, kad tu slepi kažką, ko nenori man, tavo senam tėvui, pasakyti kas dar liūdnesnes daro tavo jaunas dienas. Pasakyk, sūnau, man, savo tėvui visas savo jaunatvės godas ir svajones nieko neslėpdamas, nes pasaulyje aš nieko artimesnio ir brangesnio jau neturiu, tik tave vieną ir laisvę, kurią teikia šita gaudžianti ir ošianti giria.

— Aš pats nežinau, tėtuši, kas man yra. Anksčiau šito nejaučiau ir niekad nesvajodavau. Mano krūtinėje su šio pavasario pradžia atsirado didelis ilgesys. Kažkas ko ir aš tikrai nesuprantu. Persekioja mane naktį ir dieną, kaip niekad to anksčiau nebuvo. Be tavęs, tėtuši, ir jau senai mirusios, mielos motušės, aš maža esu daugiau matęs žmonių šiose giriose. Bet nesenai, vieną naktį, aš sapnavau labai gražią mergaitę. Rodos buvo saulėtas vasaros rytas. Aplinkui viskas žaliavo, žydėjo ir čiulbėjo paukščiai. Ir ten prie upelio, to kuris bėga pro beržų kalną, aš ją sutikau vaikščiojančią ir skinančią gėles. Nuo to laiko jos veidą visur matau. Vos sumerkiu akis nakties glūdumoje, aš matau kai ji besišypsodama ateina. Jei aš ilgiau žiūrių į besiskleidžiančių gėlių žiedus, juose vėl pradeda rodytis jos veidas. Kartais vienas išeinu toli į girią, vaikščioju nuvargęs ir alkanas per dieną, kad nuovargyje galėčiau užmiršti tą sapną. Bet, deja, aš jos balsą tarsi girdžiu medžių lapų šlamesyje, girios ošime. Aš jaučiu, kad aš turiu ją sutikti ir pamatyti, tik nežinau kada ir kur? Jos vardas Nijolė, nes taip sakė ji man sapne.

Iš po žilų, tankių ir ilgų antakių žvelgdamas, senasis iškausė sūnaus kalbos galva linguodamas ir dar kartą nuo galvos iki kojų pervedė akimis šį savo milžiną sūnų. Jis gerai atsimenė kai pereitais metais, vasarą, išėjus tik jiems žinomose drevėse bičių kopinėti, jį prie drevės užpuolė didelis juodas lokys ir vienu kojos smūgiu parmušė ant žemės. Bet, staiga, pribėgęs Arvydas tokia jėga pačiupo rankomis lokį už sprando, kad lokys netrukus pakratė kojas ir nugaišo. Jis tik vienas žinojo koks jis jam buvo mylimas ir brangus kaip vienturtis sūnus ir paskutinis ainis jų, seniau garsios visoje Sūduvos šalyje, giminės, — tad patylėjęs prabilo:

— Mielas sūnau! Veltui jieškoti atsakymo ar aiškinimo į jauno godas ir svajas, kurios, laikui atėjus, krūtinę ir mintis užvaldo. Nes į tai gal tik viską žinantieji dievai galėtų teisingai atsakyti. Ne žmogaus protui ir galvai tai suprasti. Jei atydžiau žiūrėsi ir seksi mūsų šios girios gyvenimą, pastebėsi daug ką panašaus. Atėjus tam tikram laikui, kaip amžinųjų dievų yra nustatyta, gėlės ir medžiai puošiasi gražiausiais žiedais, visus viliodami savo grožiu. Žmogus, atėjus laikui, panašiai pergyvena tą patį, nes taip turi būti. Žmogus auga, bręsta ir atėjus laikui jį užvaldo ilgesys antrojo žmogaus, o tas ilgesys vadinasi — meilė. Až nežinau kas tas yra, galbūt skrajojanti dievų dvasia. Skrajojanti nuo žmogaus prie žmogaus ir jį užkrečianti meilės ilgesiu, o gal koks vabalas kaip skruzdė, kuris įsiskverbia giliai ir užvaldo jauną žmogų. Tai yra šventas žmogaus jausmas, sūnau, kaip šventi yra dievai ir jų šventa valia. Nupilk, sūnau maisto ant šventos ugnies, kaip auką deivės Mildos garbei, kad ji sustiprintų ir globotų tave jaunatvės godose.

— Mielas tėvuli, bet vistiek jau niekas neįstengs atimti iš manęs tos gražios mergaitės, kurią aš turiu surasti. Veltui mano maldos ir aukos dievams jeigu jie žino mano likimą.

— Paklausyk sūnau dar valandėlę manęs seno. Aš tau papasakosiu ką aš žinau ir ką tu privalai žinoti, pasiruošęs savistoviam gyvenimui.

Prieš daug jau metų, šios Suduvių šalies garsų ir narsų kunigaikštį Skumandą, jo Suvinto pilyje, iš prūsų šalies užpuolė žiaurūs, geležimi apsikaustę, vokiečiai — kryžiuočiai. Po trijų dienų kruvino mūšio visi apylinkės gyventojai ir pilies gynėjai buvo žiauriai iššudyti. Kunigaikščiui Skumandui su šeima ir keliais išlikusiais artimaisiais, nakties metu, pavyko iš degančios pilies pasitraukti. Kunigaikštis, pagal šalies tradiciją, negalėdamas išsižadėti savų dievų, papročių ir nenorėdamas niekam vergauti, nei kitų Lietuvos sričių už Nemuno valdovams paklusti, pasitraukė į šią didžiąją šventą girią ir apsigyveno prie šio ežero. Jis norėjo vienišą, nors ir skurdų, gyvenimą gyventi, bet būti laisvas ir niekam nevergauti. Jau sunykusių įvairių sentėvių pastatų likučių, kaip žinai, yra aplink visą šį ežerą. Daug pavasarių praėjo nuo to laiko kaip jie čia apsigyveno. Jie visi senai jau išmirė, arba žuvo kovodami su girių žvėrimis ir jų kaulai ilsisi beržų kalne, kur kiekvienam prie kapo yra padėta po akmenį. Jų vaikai nepakęsdami vienišo gyvenimo persikėlė per Nemuną į kitas Lietuvos sritis. Iš jų visų tik aš vienas, pildydamas protėvio kunigaikščio Skumando valią, pasilikau čia gyventi. Žinok sūnau, kad tu esi paskutinis Suvinto pilies kunigaikščio Skumando ainis, kuris eidamas į karą,

priekyje savo narsių vyrų gretų nešdavo juodą, su balta žirgo galva ir sukryžiuotomis strėlėmis viduryje, vėliavą. Anais laikais šią vėliavą iš tolo vos pamatę mozūrai ir gudai išbėgiodavo. Kunigaikščio pilis buvo stipri ir turtinga, nes turėjo daug narsių kareivių ir daug privežto turto iš mozūrų ir gudų šalies. Suduviai, vedami kunigaikščio Skumando, nuolat ir sėkmingai kariavo su jų kraštais paimdami daug pilių.

Nuo amžių laisvėje gyvenę mūsų giminaičiai prūsai, kunigaikščio Skumando valdymo laiku, antrą kartą sukilo prieš savo pavergėjus kryžiuočius. Rugių sėjos laiku suliepsnojo laužai ant Sembų, Galindų, Pagudės, Natangijos, Varmės, Pamedės ir Bartų kalnų, šaukdami visus prūsų vyrus į karą su pavergėjais. Kunigaikštis Skumandas, per pasiuntinius prašomas vyriausio prūsų vado Herkaus Manto, su savo narsiais sūduviais atvykęs padėti jų išsilaisvinimo kovoje, toli į saulėlydžio šalį nusivijo kryžiuočius.

Bet vėliau kryžiuočiai, padedami visų saulėlydžio kraštų ir tautų, pamažu prūsus numalšino, visiškai juos pavergdami ir pusę jų kovoje iššudydami. O dar vėliau, keršydami kunigaikščiui Skumandui už duotą prūsams pagelbą, netikėtai, didelėmis jėgomis, puolė Suvinto pilį sulygindami ją su žeme. Visi turtai ir gynėjai sudegė Suvinto pilyje. Tik maža dalis išnešto aukso ir sidabro yra užkasta beržų kalne ir tą vietą aš tau, sūnau, parodysiu.

Nugalėjus tuo laiku garsiausią sūduvių kunigaikštį ir sunaikinus stipriausią pilį, visi priešai susitarę puolė ir naikino Sūduvos kraštą. Iš vakarų nuolat puolė ir degino kryžiuočiai, iš pietų — mozūrai ir iš rytų šalies — gudai. Kadangi sūduviai nepasidavė į vergiją ir narsiai gynėsi iki paskutiniųjų, jie beveik visi buvo priešų iššudyti, tik mažai jų daliai pavyko persikelti į laisvos Lietuvos sritis už Nemuno ir mažoms grupėms pasitraukti nuo senųjų sodybų į didžiąsias girias, prie upių ir ežerų.

Visa graži ir derlinga Sūduvos šalis, kaip ir išdegintoji Suvinto sritis, ilgus laikus stovėjo nyki ir apleista, didžiulėmis tankiomis giriomis apaugus. Šiomis, seniau suduvių gyventomis sritimis ir didžiaisiais senovės keliais, tik kas metai, o kartais net po kelis kartus per metus, pereidavo kryžiuočių kariuomenė, viską kas dar buvo likę, naikindama pakeliui ir toliau persikėlusi per Nemuną, kartas nuo karto, vis puldavo laisvos Lietuvos sritis. Tik po įvykusio didžiojo Žalgirio mūšio, kryžiuočiai daugiau nepasirodė šiose srityse.

Tuščias ir apleistas, bet gražus ir derlingas Sūduvos kraštas vėl pamažu atgijo. Su džiaugsmu rinkosi dar išlikę senųjų sūduvių ainiai į savo senąją tėvynę. Nepakęsdami žiaurios vokiečių įvestos vergijos Prūsuose, į laisvas Sūduvos sritis perbėgo dalis prūsų ir senųjų sembų, galindų, natangėnų, bartų, nadraviečių ir kitų genčių ainių. O pietinėse srityse daugiausia kūrėsi mozūrai ir gudai.

Praėjus daugiau šimtui vasarų nuo Suvinto pilies išgriovimo šioje derlingoje apylinkėje vėl pradėjo kurtis gyventojai. Vėliau netoli buvusios pilies, naujų valdovų parėdymais, buvo pastatyti dvaro rūmai ir visa Suvinto apylinkė buvo pavesta valdyti vienai mozūrų šeimai.

Nuo šios vietos einant tolyn tiesiai į pietus, prisilaikant upelio, giria baigiasi ir prasideda senovės Suvinto apylinkės laukai. Bet saugokis sūnau tos apylinkės ir ten gyvenančių žmonių, kuriuos valdo svetimi mozūrai. Jie yra piktesni kaip girios žvėrys. Nes žvėrys gali atimti tik gyvybę, o anie gali ne tik nužudyti, bet ir paversti niekingiausiu vergu, atimant žmogui brangiausią turtą — laisvę. Atmink sūnau, kad tu esi paskutinis kunigaikščio Skumando ainis ir tau teisėtai priklauso visa plati Suvinto sritis.

Senasis nutilo, giliai atsiduso, žemai nuleido savo žilą galvą o iš akių pabiro ašaros. Jaunasis, neatitraukdamas žvilgsnio, žiūrėjo į šviesiai liepsnojantį židinį ir svajojo. Trobelėje buvo prieblanda ir artinosi naktis. Tamsūs ir ilgi sėdinčiųjų šešėliai blaškėsi ir mirguliavo ant aprūkusių trobelės sienų nuo židinio šviesos. Aplinkui gaivalingai ošė didžiulė ir tamsi giria, pranašaudama lietų ir audrą. Ežeras bangavo. Jo bangos supo ir blaškė netoli nuo trobelės prie kranto pririštą valtį ir taškėsi į krantus. Staiga per visą patamsėjusį dangų blykstelėjo žaibas ir tolumoje dusliai sugriaudė pirmas šio pavasario griaustinis. Per atviras trobelės duris nuo ežero pusės pūstelėjo vėjas kartu atnešdamas sprogstančių pumpurų gaivinantį kvapą. Abu sėdintieji neramiai sujudėjo. Gulintis prie jaunojo Arvydo kojų vilkas, staiga pakėlė galvą karpydamas neramiai ausimis ir nusižiovavo parodydamas visus savo baltus, ilgus ir aštrius dantis. Stirnaitė nusigandusi pribėgo ir prisiglaudė prie sėdinčiojo senio peties.

— Einam ilsėtis sūnau. Galingasis Praamžius per savo sūnų Perkūną duoda ženklą, kad bus graži ir derlinga šiemet vasara — prabilo senasis ir atsikėlęs nuo židinio pradėjo kertėje ant sauso šieno ir kailių ruošti sau guolį. Jaunasis nejudėdamas paliko ir toliau svajoti žiūrėdamas į židinio liepsną. Už trobelės, pavasario nakties sutemose, pasigirdo pirmieji lietaus lašai ir visą trobelę apglobė tamsa.

(Bus daugiau)

DAIL. JURGIO JUODŽIO PUSĖS ŠIMTO METŲ AMŽIAUS SUKAKTIS

VLADAS MINGĖLA

Šių metų spalio 22 d. Jurgiui Juodžiui sukako 50 metų. Šioji sukaktis nemaloni tuo, kad gerai žinome, jog labai retas mūsų sulauks antros tokios sukakties. Tačiau noriu kalbėti ne apie Jurgio Juodžio amžių, bet apie jo atliktus darbus, juo labiau, kad dail. Jurgis Juodis jau ilgą laiką yra uolus KARIO bendradarbis. Skaitytojai turėjo progos matyti daugybę jo iliustracijų bei paveikslų KARIO puslapiuose.

Dail. J. Juodis gimė tais metais, kai mirė didysis mūsų tapybos meno genijus M. K. Čiurlionis, t.y. 1911 m. (spalio 22 d.), Pakuonio valsč., Kėbliškių kaime. Įdomu pastebėti, kad ir šiandien dail. Jurgis Juodis labiausiai mėgsta ir vertina M. K. Čiurlionį ir dar K. Šimonį.

Dail. Jurgis Juodis dailės meno talentą atsinešė gimdamas. Vaiku būdamas, kreida piešė tvorose ir ant sienų žmones ir arklius, o baigiant pradžios mokyklą mažasis Jurgiukas jau buvo išgarsėjęs "dailininkas".

Baigęs eksternu Alytaus gimnaziją ir gavęs brandos atestatą, be galo energingas ir labai savimi pasitikįs jaunuolis, išėjo į gyvenimą su šypsniu ir daina. Jam visur sekėsi. Ateitis jam žadėjo palaimą, menininko garbę ir karjerą.

Pirmuosius dailės mokytojus Jurgis sutiko gyvenime ir pamėgo juos, būtent: Brazdžių, Košubą, Grigaitytę. Jie jaunam, daug žadančiam jaunuoliui stengėsi padėti ir tikėjo jo šviesia žvaigžde.

Dar gimnazijos laikais be Jurgio gabios rankos neapsieidavo joks parengimas, vakarėlis, vaidinimo sce-

J. Juodis—Kęstučio Dvasia

J. Juodis

Laimingos kelionės!

nų dekoravimas. Jau tuo laiku Jurgis garsėjo ir jis buvo "lyginamas" su Šimoniu. Gimnazijos vaidinimuose Jurgis būdavo nepamainomas vaidila.

Trumpai pastudijavęs Meno mokykloje ir Meno studijoje, nesuprastas ten dėl jo ypatingo stiliaus, Jurgis nebaigia meno mokslų. Jis stoja į Lietuvos kariuomenę. Atitarnauja gusarų pulke ir baigia Lietuvos Karo mokyklą, iš kurios išeina karininku. Toliau tarnauja karo aviacijoje.

Jaunesnysis leitenantas Juodis, tapęs lakūnu ir skraidydamas naikintuvais Lietuvos padangėmis, dar labiau pamilo savo tėvynę Lietuvą ir visą laisvalaikį jis skyrė meno kūrybai. Bėgdamas iš Lietuvos, deja, nei vieno paveikslo negalėjo pasiimti.

Pabėgėlių stovyklose Juodis vėl nerimsta. Šimtai jo paveikslų puošė stovyklų sienas Vokietijoje. Jis dirbo kultūrininko, švietėjo, mokytojo darbą. Vaidinimams tapo milžiniškas dekoracijas. Jo darbai mačiusiems paliko amžinai neišdildomo įspūdžio. Jis rašė vaidinimams vaizdelius (vienas jų 5 pav. scenos vaizdelis — 'Tautos keliu"), tuos vaidinimus organizavo ir režisavo. Ansbacho stovykloje buvo švietimo vadovas, stovyklos komendantas ir t.t. Nekartą stovykloje ruošė savo kūrinių parodas, išstatydamas po 100 ir daugiau paveikslų. Prisimintina taip pat 1947 m. Ansbache įvykusi paroda vardu "Internationale DP Kunstausstellung Ansbach - Schloss". Šiątarptautinę parodą vokiečių kunigaikščių rūmuose šio str. autoriui teko stebėti ir gėrėtis. Tarp kitų tautų menininkų matėme du lietuvius: Jurgį Juodį ir Antaną Rūkštelę.

Parodoje J. Juodžio pasisekimas buvo neregėtas. Visi jo paveikslai buvo išpirkti. Amerikiečių kariai jieškojo dail. J. Juodžio stovykloje .. visus jo paveikslus rastus namie irgi nupirko. Dail. J. Juodis vėl turėjo tvertis teptuko ir kurti naujus kūrinius, nes jis buvo palikęs kaip po gaisro.

Minimojoje parodoje didelio pasisekimo susilaukė ir dail. Antanas Rūkštelė.

Bet įdomu, kad pats dail. J. Juodis nesidžiaugia tuo visišku jo paveikslų išpirkimu, nes esą toks didelis susidomėjimas pakėlė jį puikybėn ir tuo pačiu susmukdė kokybiškai. Jis sako — juo menininkas išdidesnis, juo jis menkesnis kūryboje. Po šios parodos dail. J. Juodis dalyvavo keliose vokiečių meno parodose, bet be didesnio pasisekimo, nors ir ten jis pardavė keletą savo kūrinių. Vienoje tokių parodų jis susipažino su vokiečių prof. dail. E. Shoeffer. Šio dailininko darbai J. Juodžiui priminė mūsų K. Čiurlionį. Po to, dail. J. Juodis apie metus laiko pas tą profesorių studijavo ir pagilino bei praplatino tapybos horizontus.

Atvykęs į Ameriką, J. Juodis su šeima turėjo labai sunkiai kovoti dėl duonos kasdieninės. Čia jį pasitiko negailestingas gyvenimas. Persikėlęs iš Philadelphijos į Brooklyną, berods 1953 ar 1954 m., jis vėl tvėrėsi teptuko ir kūrybos. Tais metais įvykusioje parodoje iškabinti du jo paveikslai: "Memento mori" ir "Kaunas naktį". Pajutęs nepasitikėjimą rodomą jam dėl diplomo neturėjimo, jis ryžosi iš paskutiniųjų jėgų baigti čia, Amerikoje, meno mokyklą.

Sakoma, nėra to blogo, kuris neišeitų į gerą. Dideliu ryžtu J. Juodis ėmėsi mokslo, nors dieną turėjo dirbti metalo fabrike, kad būtų 4 asmenų šeimai iš ko gyventi. Keturių metų kursą jis baigia per du metu, tačiau paaukojo daugiau 700 naktų meno

Uolaus Kario bendradarbio sukaktis

Pranys Alšėnas prie rašomosios mašinėlės kuria straipsnį KARIUI
Vyt. Maco nuotr.

Rodos, argi tai seniai buvo 1933-34 metai? Tada pilnu grožiu ir gaivalingumu dar žydėjo Lietuvos nepriklausomybė, krašte dar virte virė kūrybinis darbas ir Lietuvos išoriniai priešai (bent viešai) — dar nesikėsino į jaunos valstybės laisvę ir nepriklausomybę.

Kodėl tie metai čia prisimenami? Gi todėl, kad tais metais, mūsų norimas paminėti žurnalistas, Pranys Alšėnas, nepriklausomybės laikais bendradarbiavęs visoj eilėj laikraščių ir žurnalų Lietuvoj, nepadėjo plunksnos gyvendamas ir tremties stovyklose, Vokietijoj, o taip pat — ir čia, šiapus Atlanto, prisiglaudęs Kanadoje — teberašo lietuviškai spaudai, o taip pat — ir į "Karį". Jis dviejų knygų autorius (beruošiąs spaudai, berods, ir trečiąją). Pranys Alšėnas, tarnavo gusarų pulke, pliekė junginį Petro Vileišio aikštėje, kirto rykštes, voltižiravo kareivinių rajone, jodavo į pratimus Kleboniškio miško kryptimi ir vėl grįždavo su daina į dail. Jurgio Juodžio (dabar dažnai puošiančio "Karį" savo kūriniais) išdekoruotas kareivines ir t.t.

Jų dainos posmai aidėdavo Kauno apylinkėse ir žaliakalnio medžių viršūnėse.

Ir štai, po tiekos metų, pradėjęs žemiškąją kelionę Šventosios pakrantėse (gimęs 1911 m. rugsėjo 27 d.), uolusis lietuviškosios spaudos ir "Kario" bendradarbis, Pranys Alšėnas, pasiekė gyvenimo viršukalnę — sulaukė 50 metų amžiaus.

Kaip visų lietuvių, taip ir Sukaktuvininko, per tą laiką daug matyta ir pergyventa, bet, ačiū Dievui, nepalūža. Nežiūrint baltu sidabru pabaltintų paausių ir pranykusių plaukų viršugalvy — jis tebėra aktyvus atsargos karys išeivijoj, tik kardą — pakeitęs plunksna ir kovojąs dėl Tėvynės laisvės gausiais straipsniais spaudoje.

Tame darbe — jo daug nudirbta, bet darbo horizontai — dar prieš akis. Jau trejetas desėtkų praslinko, kaip Pr. Alšėnas surišo savo gyvenimą su plunksna.

---

diplomui gauti. Gerais pažymiais jis baigia "Famous Artist School, Westport, Conn." ir gauna diplomą.

Akademijoje dail. J. Juodis turėjo sunkiai kovoti dėl savo stiliaus išlaikymo. Tos mokyklos profesoriai galiausiai pripažino jam jo savitą stilių. Jau antrais mokslo metais profesorių taryba jo "virpančių bangų" stilių pripažino vėliau patvirtino diplomu. J. Juodžio svajonė išsipildė.

Dail. J. Juodis šiuo metu yra "Art League of Long Island, Inc., New York", "Art in America Society" ir Lietuvių dailininkų sąjungos Čikagoje narys.

Apie savo kūrybą dail. J. Juodis byloja šiais žodžiais:

— Aš grožį suprantu, kaip ir meną, įvilktą pasakišku ir paslaptingu rūbu. Žiauri realybė sugriauna mūsų aukso svajones, ypač žaviosios vaikystės burtus, taip lygiai ir realybės rūbu apvilktas grožis — nelyginant lelijos žiedas — įmestas į purviną dumblą ar liūną... Štai kodėl aš stengiuosi tą realybę kiek papuošti, įvilkti į nerealaus grožio rūbą. Gražiau atrodo ir bjauriausioji realybė papuošta mistiška bei simboliška skraiste. Gyvenime mums daug kas neaišku, paslaptinga, ir net nesuprantama, pradedant Šv. Trejybės paslaptimi, amžinybės neribotumu ir baigiant dangaus mėlyne. Štai, aš savo paveiksluose bandau suktais spinduliais ir linijomis besikertančiomis juostomis, apjuosti savo svajonėse išaugusį kūrinį, kurios nors kertasi, kryžiuojasi, bet jos be pradžios ir be galo. Nes ir tikrovėje: kur gi yra toji pradžia, o kur galas?

Sukaktuvininkas nesutinka, kad jis būtų koks modernistas ir dar abstraktinio meno sekėjas. — Aš, — sako J. Juodis — esu realistas, tačiau nenoriu fotografuoti, aš nenoriu kopijuoti nei gamtos nei žmogaus, nei visatos galybių, nei dangaus kūnų.

Dail. J. Juodžio kūryboje daug filosofijos, daug mintyjimo. Apie savo elipses, juostas, spindulius jis kalba taip:

— Pavydžiui, akmenėlis mestas į vandenį juk staigiai nedingsta be pėdsakų. Akmenėlis palietęs vandenį, atsimuša į jį, tekšteli, sudaro garsą, sujudina vandenį, pagimdo bangas, vėliau plinta aplink ratilai, žiedais sklinda aplinkui, kol galiausiai aprimsta ir vanduo pasidaro lygus. Viskas atsiduria tokioje būklėj kaip buvo prieš metant akmenėlį. Imkime dainos melodijas, gėlių kvapą, gėlių žydėjimą — įvairų koloritą... Viskas sklinda. Dainos į tolį ir į augštį verpetais, ratais, garsų bangomis, elipsėmis... kol dingsta begalybėje ir susilieja kur nors kosmose. Tačiau joks vyksmas nedingsta be pėdsakų. Nematomiems dalykams pavaizduoti aš naudoju savo priemones.

— Jei įsižiūrėsime į bet kurį mano kūrinių, tikrai rasime minimas elipses "bangų ratilus", kurie neina be tvarkos, jie riša visas piešinio detales į vienos idėjos paveikslą. Tos elipsės išeina iš pačio vaizduojamojo objekto, kaip garso bangos, ir po ilgo kelio sugrįžta vėl atgal ten, kur nėra nei pradžios, nei galo. Sim boliais aš vaizduoju tuos pėdsakus: jie įvairūs — šviesūs, tamsūs, kaip tos linijos — ryškios ar neryškios ir susiliejančios. Tas viskas priklauso idėjai, minčiai ir sudaro ryšį su praeitimi, arba dabartimi ir net ateitimi.

Redaguoja K. Kodatienė, 16228 Haviland Beach Linden, Mich.

Pareiga ir pagarba

Mes puikiai atliekame savo pareigas tarnybose, visur kur esame apmokami, bet kai reikia savo laiką aukoti, gaunasi kiti rezultatai.

Juo ilgiau svetimame krašte gyvename, juo labiau stengiamės atsipalaiduoti nuo bet kokios savo kraštui pareigos. Vis sunkiau darosi organizacijoms išrinkti valdybas, surasti asmenis atsakingiems darbams. Vyresnieji pavargsta, o jaunų, tvirtai pareigą jaučiančių jėgų, tiek nepriauga. O ir tie patys, stovintieji mūsų organizacijų, mūsų kultūrinio gyvenimo priešakyje, dažnai visai be reikalo užsiliepsnoja lyg degtukai ir traukiasi nuo pareigos.

Ivairių pareigų atlikimas savo kraštui savo tautiečių gerovei yra dorinis žmogaus privalumas. Pareiga mus pririša prie darbo, verčia pasiaukoti, bet kartu mūsų gyvenimą padaro prasmingą, didingą; mes pajuntame kad ne tik šia diena ir ne vien sau gyvename.

Jei kiekvienas pareigą savo kraštui ir savo tautai stipriau jaustų, mūsų visų gyvenimas būtų prasmingesnis ir daug mielesnis. Daugiau dirbdami, aukodamiesi ir laisvės ryto greičiau gal sulauktume.

Turime reikšti giliausią pagarbą mūsų veikėjams, visuomenininkams, kultūrininkams, visiems darbuotojams, kurie pajėgia nugalėti visus asmeninio gyvenimo sunkumus ir nepavargdami visą laiką dirba ir savo pareigas tėvynei ir tautai kuo geriausiai, sąžiningiausiai atlieka. *Turime gerbti* jų darbą, siekius, kiekvieną jų gerą norą, pasireiškimą tautos gerbūviui, kultūrai kelti.

Pagarba kitam vienas gražiausių žmogaus jausmų. Be pagarbos nėra tikrosios dvasinės kultūros, jokio gražaus dvasinio bendradarbiavimo.

Labiausia turime gerbti savo tėvus, nes iki amžiaus galo nepajėgsime atsilyginti už jų meilę ir rūpestį. Gerbkime savo mokytojus, auklėtojus, visus kurie padėjo mums atsistoti ant kojų. Turime gerbti ir kiekvieną asmenį su kuriuo dirbame, draugaujame, susitinkame, arba jau bent mažiausia taktiški būti, kad savo kalba ar darbu be reikalo kito neužgautume. Kiek daug gyvenime nesusipratimų kyla iš savęs pervertinimo ir pagarbos stokos kitam.

Ypač gerbtina senatvė, mūsų veteranai, vyresnieji veikėjai. Joks išmintingas jaunuolis nedemonstruos savo fizinės jėgos, ir neniekins vyresniojo amžiaus mažesnę energiją, nes senatvė nei vienam neišvengiama. Atvirkščiai, seną, ligos prispaustą, mes turime guosti, dar labiau gerbti, visokeriopą pagelbą teikti.

Jei mes labiau vienas kitą gerbtume, suprastume, atlaidesni vienas kitam būtume, tai ir visų pareigų atlikimas būtų lengvesnis ir visas lietuviškas darbas sekmingesnis.

Nepamirškime, kad pagarba kitam kilnina, tobulina mus pačius. Pagarba yra tuo stebūklinga, kad širdžiai, kuri ją įsileido, ji teikia daug džiaugsmo, šilumos ir noro viską pačiam gerai daryti, garbingu tapti. Kas visas savo pareigas tinkamai atlieka ir moka tikrai kitus gerbti tas ir pats yra gerbtinas.

K.K.

Atlikdamas gusaruose būtiną tarnybą, jis jau rašė lietuviškai spaudai, jų tarpe — ir anuometiniam "Kariui". Prisidėjo jis tada savuoja rašiniu ir prie 1934 m. išleisto (berods, 15-kos metų gusarų pulko gyvavimo proga) leidinio, kuriame bendradarbiais buvo dail. J. Juodis, ltn. J. Petrulionis ir kt.

Dabar gi — Sukaktuvininkas gyvena Kanadoj ir, šalia kasdieninės duonos pelnymosi darbų, uoliai darbuojasi lietuviškoj ir angliškoj spaudoj.

Ilgiausių metų!

A B.

ŠAULĖS MOTERYS

Nuo pat Šaulių Sąjungos įsisteigimo mes susiduriame su šaulių moterų vardais, su tomis moterimis kurios prie šauliško darbo yra labai daug prisidėjusios. Tačiau pro jas lyg stengiamasi praeiti patylomis. Mūsų priežodis sako: geriau vėliau negu niekad, tat prisiminkime ryškesnes, atsižymėjusias savo organizaciniais bei kovų darbais šaules moteris.

Dar besiformuojančiame Šaulių Sąjungos branduolyje randame ir moterų: tai buvo Emilija Putvienė ir jos dukterys Ona ir Sofija vėliau tapusios Tercijoniene ir Mantautiene, o taip pat nuo jų neatsiliko ir Honorata Ivanauskienė. Kas svarbiausia, kad šios šaulės moterys apgynė šaulių moterų teises pirmuose šaulių įstatuose.

Be to, šaulių moterų vardai tampriai surišti ir su pirmomis šaulių partizanų kovomis. Šaulių-partizanų kovoms su bermontininkais einant, žvalgyboje vedėja buvo Zulė Lukauskaitė vėliau tapusi Jasaitiene, o Giedraičių — Širvintų kautynių metu ypatingai daug pasitarnavo mūsų jaunai kariuomenei atkakli partizanė - slaugė Em. Valeikienė. Tų dviejų moterų atlikti darbai neįkainuojamos vertės ir labai gaila, kad aprašant kovų metu atliktus darbus, tų moterų vardai ir veikla yra praleidžiama.

Šaulės moterys jau nuo pat Lietuvos Nepriklausomybės pradžios pradėjo aktyviai reikštis ir ne tik centre, Kaune, bet ir apskrityse. Šaulės moterys buvo pirmos talkininkės ir šaulių administracijos darbe. Popikaitė buvo pakviesta į Centro Valdybą. M. Nemeikšaitė— pirmoji Šaulių S-gos reikalų vedėja. O Kerpauskaitė — raštinės vedėja ir t.t.

Negalima nepaminėti ir pirmosios Trimito administratorės Onos Putvytės. II-os — Magdalenos Bražytės. Tai buvo tikrai pasišventusios šaulės mergaitės. O kiek jų buvo būriuose, skyriuose ir vėliau rinktinėse?

Be šio administracinio darbo šaulės dirbo ir kultūrinį darbą. Kauno Šaulių būrio šaulė Emilija Putvienė, talkos būdu, pagamino pirmąją šaulių vėliavą ir pirmojo suvažiavimo metu suruošė šeimyninį vakarą.

Tiek šį kartą iškeliu pasižymėjusių šaulių moterų vardų, kiek vėliau pakalbėsiu plačiau apie šaulių moterų nuveiktus darbus Šaulių Sąjungai tautai ir valstybei.

Povilas Dirkis

Plk. O. Urbono str. apie Didž. Šiaurės Karo frontą Lietuvoje bus tęsiamas kai tik bus gautas iš autoriaus rankraštis.

Deklamatorė A. Butkutė Putvio minėjime.

DAINA

Kaip verkiančio smuiko girdėjosi aidas
Ir sklido nakties tamsumoj,
Ir tu nežinojai, ir tu nežinosi
Ko verkė motulė sena.

Žaliuojančiam kaime užaugo trys sūnūs,
Trys sūnūs tvirti ąžuolai.
Išėjo į kovą jie gint mus nuo priešų,
Tėvynei aukojos narsiai.

Viens žuvo Radvilišky, antras Širvintuos,
Trečiasis gelsvam pajūry —
Veltui lauks motulė prie klevo vartelių,
Trys sūnūs negrįš atgalios.

SPORTO SUPRATIMAS IR LIETUVIAI

EDVARDAS ŠULAITIS

Pakalbėkime apie sportą! Taip, apie sportą, bet nežiūrėkime, kiek kas krepšių įmetė ar įvarčių įmušė. Sustokime ne prie rungtynių rezultatų lentos, bet ties pačia sporto esme ir ties jo sulietuvintu turiniu bei bruožais.

Daug ką mes, gyvendami išeivijoje, perkainavome. Svetimos žemės aplinkybės mus privertė kitaip mąstyti ir elgtis. Tėviškės miela padangė mums liko sentimentu, bet ne realybe. Tėvynėje sportą, bent viešai, nebuvo noro pajungti pritaikomiems tikslams, pražengiantiems grynojo sporto supratimo šūkį — "Sveikame kūne — sveika siela", nors jau ir ten matėsi išimčių.

Senovėje, atsimename, į sportą buvo žiūroma kaip į grožio, jėgos, sveikatos demonstraciją. Į jį buvo žiūrima ir kaip į įvairių tautų tarpusavio bendravimo ugdymą. Tada net karai būdavo pertraukiami ir susirenkama į sporto aikštes olimpiniams žaidimams.

Pritaikomojo momento, visuomenine — politine prasme, sporte tada kaip ir nesimetė. Tik kiek vėliau sportui buvo primestas tautinis charakteris ir kiekviena tauta laikė garbe išsiauginti sportininkų, kurie gintų jos spalvas ir tokiu būdu atneštų garbę visai tautinei grupei. Tada sportas kai kur lyg ir tapo visuomeniniu junginiu ar valstybės nuosavybe, ir turėjo paisyti pageidavimų, kurie toli gražu neaprėpė vien tik grynojo sporto supratimo laipsnį. Buvo prieita net ir prie to, kad sportas tapo pritaikytas ir nesveikam politiniam rungtyniavimui, kaip viena iš "šaltojo karo" priemonių.

Trumpai pažiūrėkime, ką apie sportą kalba kiti. Štai, tėvas J. Bickel, Tarptautinio Olimpinio Komiteto pavadintas "Krikščioniškojo sporto apaštalu", savo knygoje "Religion et Sport", sportą vadina valios auklėtoju. Jis sako, jog jaunuoliai sportininkai, kurie lavinasi nugalėti kliūtis, pasidaro pajėgūs bei užsigrūdinę ir niekuomet nebus aplinkybių parblokšti, nes jie į gyvenimą ateina su brangia ryžtingumo dvasia, jiems užtikrinančia pasisekimą.

Kardinolas Mercier, kalbėdamas belgų jaunimui, pareiškė: "Visi varžybiniai pasireiškimai aikštynuose nėra eilinis žaidimo parodymas, bet gyvoji jaunimo mokykla. Čia pralaimėjusieji ir laimėtojai vienas kitam tik padeda pasiekti tą patį idealą ir vienas kitam nuoširdžiai spaudžia ranką už solidarumą kovoje. Čia suvaldomi žemesnieji palinkimai, pyktis, egoizmas . . ."

Dr. O. Peltzer sportui jau priskiria reikšmę ir tautine prasme. Jis pareiškė, kad "sportas yra gyvenimo džiaugsmo ir sveikatos šaltinis būtinas tautos dvasinių ir fizinių galių ūgdymui". Toks sporto aptarimas gal būtų pats priimtiniausias mums, kurie dažnai abejojime vienos ar kitos apraiškos (šiuo atveju sporto) pritaikomumo laipsniu, kovoje už tautinius interesus.

Šioje vietoje norisi daugiau apsiriboti sporto pozicija lietuviškame gyvenime, ypatingai šių dienų mūsų žygyje už būvį (tautine prasme).

Jau buvome užsiminę apie "pritaikomąjį sportą", t.y. tokį sportą (arba geriau pasakius — jo supratimą) iš kurio norima turėti apčiuopiamos, regimos naudos, daugiau negu grožio, jėgos, sveikatos. Lietuvoje "pritaikomasis sportas" ypatingai įgavo ryškias formas po meisterio vardo Europos krepšinio pirmenybėse laimėjimo. Jeigu iki to laiko į sportą nebuvo kreipiama didesnio dėmesio ir net vidurinėse mokyklose (gimnazijose) į kai kurias sporto šakas buvo žiūrima su nepasitenkinimu ("kad vaikai negadintų savo širdis"), tai Europos čempionų krepšinyje vardas ir konservatyviai į sportą žiūrinčiųjų tarpan atneše liberališkesnę pažiūrą. Karštligė tada pagavo Lietuvos sportinio bei politinio aparato vadovus, kurie pajuto, kad sporto pagalba galima pelnyti daugiau tautinės reklamos negu kitais būdais.

Panaši padėtis yra ir pokariniais metais užsienio lietuvių sportiniame gyvenime, kuriame pirmuoju smuiku groja šiaurės Amerikos lietuviai sportininkai savo veikla, todėl mes ją paimsime pavyzdžiu šiame rašinyje.

Atsimename, kad 1959 m., beveik tuo pačiu metu, dvi mūsų išeivijos svarbios įstaigos — JAV Lietuvių Bendruomenės ir VLIK'as, savo susirinkimuose priėmė rezoliucijas, iškeliančias lietuvių sportinę veiklą šiame krašte ir raginančias visus tautiečius ją remti.

Taigi prireikė net 10 aktyvesnės lietuvių sportinės veiklos metų šiame kontinente, kol buvo atkreiptas didesnis dėmesys į lietuviškąjį sportą. Ir čia tą mostą inspiravo ne sportininkų veikla "sportas — sportui", bet jo pritaikomasis momentas — tautinė reprezentacija.

Mat tada šiaurės Amerikos liet. krepšinio rinktinė kaip tik buvo grįžusi iš Pietų Amerikos, kur pelnė lietuviams bei Lietuvai tiek daug reklamos, jog kai kurie jautresnieji JAV lietuviai visuomenininkai ir net politikai šį žygį prilygino Žalgirio mūšio laimėjimui, ar Dariaus-Girėno skridimui į Lietuvą.

Vadinasi, ir šio krašto lietuviškoje padangėje dvelkterėjo maloni šiluma, sakanti, jog mūsų sportas, dėmesin paėmęs pritaikomąjį momentą, nebus pasmerktas žūti. Tačiau ta 1959 m. krepšininkų išvyka tebuvo tik reta prošvaistė, o rezoliucijos liko tik rezoliucijomis ir lietuviškasis sporto veikimas vėl atsistojo prieš išsilaikymo problemas, nes bendrasis sporto supratimas šiame krašte nėra pagrįstas tautiniais interesais.

Kaip žinome, Amerikoje pritaikomasis sportas irgi yra labai paplitęs, tačiau jo pobūdis čia yra visai kitoks. Čia tautiniam — politiniam pritaikomajam sportui neteikiama daug svarbos, nes neišlaikoma konkurencija su kita pritaikomojo sporto rūšimi — biznierišku sportu. Juk čia, išjungus mokyklas ir karines jėgas, mėgėjiško sporto bemaž neturima, taigi dėmesys noromis nenoromis krypsta į profesinį sportą, kuriam plačiai yra atveriama visuomenės bei spaudos finansinė, reklaminė ir moralinė talka.

Mėgėjiškas sportas čia dažniausiai yra vadinamas nerimtu žmonių užsiėmimu, o kadangi sportiniuose santykiuose su kitomis valstybėmis daugumoje tegali pasireikšti tik tie "nerimti mėgėjai", tai turime įsivaizduoti — kokioje padėtyje atsistoja net ir pačios Amerikos pritaikomasis sportas tautinėje-politinėje srityje.

Visi žinome, kad lietuviškojo sporto padėtis JAV nėra normali, kaip ir vietinio mėgėjiško sporto padėtis. Mūsų sportinis veikimas laikosi gal mažiau negu ant dešimties žmonių pečių, kurie dažniausia aukoja savo asmeniškus interesus, skriaudžia save pačius mūsų sportiniam labui. Jeigu mes juos atimtume, reikalai žymiai pablogėtų ir gautųsi spraga, kurią vargu ar būtų galima užlopyti. Čia reiktų daryti ką nors, nes kitu atveju turėtume pasitenkinti tik vien saldžia mintimi, kad aniems žmonėms Dievas duotų gerą sveikatą, kad jie niekad nepasentų, nejaustų noro turėti nuosavus namus bei kitų gėrybių.

Visų pirma — į lietuviškąjį sportą turėtų būti atkreiptas nuolatinis

J. A. VALSTYBĖS

— Yra išrastas patikimas optinis šifravimo aparatas — "Scrambler". Jis sudarytas iš apie 300,000 skaidulinio stiklo plokštelių, kurios atatinkamai sudėliotos į vieno kvadratinio colio plotą. Šifruotojas jas palenkęs gauna paslaptingą neįskaitomą rašto vaizdą. Jį uždėjus ant pranešimo matosi tik daugybė maželyčių taškelių, tarp kurių negalima įžiūrėti bet kokios spėjamos tvarkos. Gavėjas su panašiu aparatu gali taip užšifruotą pranešimą įskaityti. Kiti negali pranešimo perskaityti nes neturi tokio aparato.

— Yra pagaminta ir bandoma maža raketa vienam kovotojui skraidinti. Bandant, buvo nuskrista 360 pėdų, skrendama 3-4 pėdų augštyje; galima pakilti iki 30 pėdų augštyn. Vidutinis skridimo greitis 20 mylių per valandą. Bandymai jau įrodė, jog tokia raketa gali būti pagaminta ir panaudota. Studijuojama kokiais atvejais ji būtų pritaikoma kariuomenės reikalams. Atrodo, ją galima bus panaudoti nugalint gamtines kliūtis: upes, balas, slėnius, pasiekti neužkopiamas uolas bei skardžius. Taipgi nugalėti dirbtines kliūtis: spygliuotų vielų kliūtis ir minų laukus.

Raketa susideda iš sprausminio variklio, kuris naudoja vandenilio peroksidą, dviejų metalinių kontrolės vamzdžių: vienas iš jų kontroliuoja kryptį, kitas kilimo ir skridimo greitį. Viskas pritvirtinta prie skaidulinio stiklo plokštelės, kuri pririšama prie kovotojo pečių ir šlaunų. Pakilimo ir nusileidimo kampas reguliuojamas atatinkamais kūno judėsiais. Pilotas ore jaučiasi pastoviai.

Vandenilio peroksidas su jėga purškiamas į dujų kamerą, kur susitinka kitą chemikalą, kuris pagreitina peroksido garavimą. Taip susidaręs garas veržiasi su jėga per dvi skyles oran ir duoda užtektinai jėgos pakilti ir skristi.

— Yra pagamintas automatinis lėktuvo valdymo aparatas. Jame suderinti radaras ir PHI (Position and Homing Indicator) įtaisas. Nuolatos veikiąs radaras parodo lėktuvo greitį, lėktuvo padėtį, atstumą iki lėktuvo paskirties ir skersinį vėją. PHI įtaisas gavęs anksčiau minėtus davinius iš radaro atatinkamai padaro krypies ir greičio pataisas per lėktuvo kontrolės įrengimus.

Pilotas turi 12 mygtukų, kurių kiekvienas atatinka vienai iš galimų skridimo krypčių.

— Yra išrastas naujas radijo aparatas, kurio perduodamus pranešimus tiesiogine kalba gali girdėti tik kodą turintis radio priėmėjas. Juo galima išsišaukti norimą adresatą panašiai kaip telefonu tik be vielų ir centrinių. Nauju būdu kalba perduodama pagalba labai trumpų radio energijos impulsų. Kalbos signalai kodifikucjami į milijonines sekundės dalelytes ir tuojau paleidžiami erdvėn. Tik turintis kodą priėmėjas gali priimti ir atstatyti priimtus impulsus į normalios kalbos formą. Siunčiąs aparatas gali keisti kodus, kad galėtų susirišti su kitais priėmėjais. Šaukiąs neturi laukti iki priėmėjas yra laisvas. Komanduojančio aparatas visuomet gali perduoti skubius pranešimus keliems priėmėjams nežiūrint, jog priėmėjai yra užimti kitais pasikalbėjimais.

— Yra pagamintas didžiausias rentgeno aparatas ir jau naudojamas Kalifornijoj prie raketų gamybos. Šio 10,000,000 voltų aparato radijacijos stiprumas yra lygus 70,000 gramų radiumo radijacijai. Juo galima daryti nuotraukas ir diagramas per 6 pėdų kieto raketos kuro sluogsnį ar per 14 colių storumo plieną. Jis daug palengvina ir pagreitina raketų tikrinimo darbą.

— Armija pirks prancūzų prieštankinę raketą ENTAC. Ji yra palyginti maža ir lengva, sveria 27 svarus, su paleidėju 37 svarus. Ją šaulys vairuoja iki taikinio viela, kuri lekia kartu su raketa. Raketa naudoja kietą kurą.

— Yra surastas būdas nutaikinti raketą iš lėktuvo į žemės taikinį

---

mūsų visuomenės dėmesys. Jų pasirodymus turėtų stebėti gausesni žiūrovų būriai ir materialinė parama turėtų būti žymiai ddiesnė. Vietovėse, kur nebėra lietuvių sporto klubų turėtų jie būti įsteigti, o kur jie nerodo veikimo — imtis žygių reikalą pakreipti palankia kryptimi. Nors Amerikoje veikia Lietuvių Sporto Sąjunga su savo vyr. organu —Fiz. Auklėjimo ir Sporto Komitetu, tačiau kaip minėjome, joje daug veiklių žmonių nėra ir čia į talką jai turėtų ateiti kiti žmonės. Gal geriausiai galėtų ir turėtų talkinti Lietuvių Bendruomenės centras ir skyriai, kurie netik savo darbo jėga, bet ir reguliariai teikiamais finansais, galėtų pagelbėti lietuvių sporto judėjimui šiame krašte. Nors iki šioliai Lietuvių Bendruomenė jau yra šiek tiek talkinusi lietuviams sportininkams, tačiau ta parama nebuvo tiek veiksminga, kad galėtų sporto gyvenimą pastatyti į normalesnes vėžes.

Jeigu mes apsisprendėme mūsų sportui duoti visuomeninį-tautinį — politinį atspalvį, mes turime ta linkme ir dirbti, o neuždėti visą veiklos naštą tik ant tų negausių sporto darbuotojų. Gal yra tokių, kurie sportui nenori teikti svarbos mūsų tautinėje misijoje. Tokiems čia norime pacituoti publicisto J. Cicėno žodžius ("Draugas", 1951 m. rugsėjo 15 d.):

"Manding, jei tebesame tuomi, kam rūsčioji epocha ir tautos tragedija pašaukė, vadinasi tebesame kovos lietuviai ir tremtiniai (tegu kiti mus vadintų kaip vadinę — imigrantais, naujausiais ateiviais ar kitais netikrais vardais), į kiekvieną tautinės veiklos sritį, ir sportą įskaitytinai, turime žvelgti taip, kaip karys fronte į šautuvo gaiduką."

Ir dar toliau:

"Spartyn į sportą! va, šūkis, kurį turi kartoti visi lietuviai kartu ir kiekvienas skyriumi... Jau ne nuo šiandien sportas yra būtina visuotinybė, bet nuo šiandien jis lietuvių Vakaruose išlikimo laidas... Sportas žmones sudrausmina, suartina, sakyk — sujungia ar bent greitina paslankumui ir bičiulystei, o visų pirma jis grūdina, taigi visos bendruomenės remtinas."

TREČIOJI JĖGA KOSME — EUROPA

K. M. J. ŠARŪNAS

Paskutiniame dešimtmetyje transkontinentinių raketų ir dirbtinų žemės satelitų statyboje pasiekti amerikoniški ir sovietiniai laimėjimai sato klausimą: kokiu mastu, toje tarptautinėje srityje ir kokia kryptimi Europos moksliniai savistovūs tyrinėjimai gali būti vedami? Prasiveržimas į visatą, pasiuntimas oro laivų su žmonėmis į kosminę erdvę, aišku, pareikalauja naujų pramonės įmonių statybos, kurios ateityje europiečių pragyvenimo lygį pakeis taip, kaip jį pakeitė elektrotechniška, elektronikos, autovežimių, lėktuvų ir kita krašto pramonė. Yra žinoma, kad JAV tam tikslui 1953 m. išleido 79 mil. dol., 1959m. — 145mil., 1960 m. — 401 mil., 1961 finansiniams metams numatyta 770 mil., o 1962 m. — 1962 mil. dolerių. Ar Europa yra pajėgi pati daryti tyrinėjimus ir milijonines sumas investuoti į kosminės srities pramonę?

Sekmingai varo bandymus Anglija ir Prancūzija. Pirmoji gali didžiuotis savo konstrukcijos raketa atmosferos tyrinėjimams, "Skylark", kylančias iki 150 km. augščio, antroji — raketomis: — "Monique" ir "Veronique", skirtom tokio pat tyrinėjimo tikslams siekiančiom irgi iki 150 km. augščio. Anglija bando šias raketas, pradžioje skirtas kariniams tikslams, dabar pritaikomas moksliniams tyrinėjimams: "Black Knight," (projektuotas pakilimo iki 950 kilometrų augščio) įvykdžiusi kelis sekmingus bandymus ir "Blue Streak", kuri yra ne kas kitas kaip vidutinio tolnašumo sviedinys. Pasirodė, kad jis yra tinkamas mokslinio tyrinėjimo tikslams. Į raketų pramonę Anglija jau investavo 180 mil. dol. Kad raketa "Blue Streak" žemės satelitą nuneštų į erdvę, dar reikalinga papildomų 205 mil. dolerių.

Erdvės tyrinėjimams raketų pramonė šiandien jau skiriasi į dvi skirtingas šakas. Viena iš jų yra žemės satelitų ir jiems reikalingų matavimam instrumentų gaminimas, skridimų metu surinktų davinių komplikuotas apskaičiavimas ir t.t. Antroji — amerikiečių pavadinta, "Space technology" — erdvėje skridimo technika — užsiima raketų — motinų konstrukciją ir gaminimu: iš karo tikslams tolimų atstumų rakėtų į erdvę leidžiamų.

"Space technology" tikslas turėti ko daugiausia raketų-motinų, kurios nugalėtų žemės trauką. Ji neturi tikslo į kosminę erdvę siųsti sunkius ir didelius satelitus.

Kyla klausimas, ar ištikrųjų Europa pasidarys ta "trečiąja jėga" kaip nesenai pasakė Anglijos aviacijos ministeris Peter Thornycroft. Ar ji pati pajėgs įsteigti raketų pramonę, ne karo tikslams?

Prieš dviejis metus, per savo atstovus JAV pasiuntė pasiūlymus "International Committee for Space Research" (COSPAR), kad ji gali aprūpinti raketomis — motinomis ir kitas valstybes. Anglija buvo pirmoji, kuri tuo pasiūlymu pasinaudojo. Atrodo, kad bus prieita prie galutinio susitarimo ir su Kanada. Amerikonai pasižadėjo mielai padėti patarimais technikos srityje ir užinteresuotoms valstybėms atidengti visus naujus patyrimus. Tokiu būdu būtų išvengta daug bereikalingų ir brangiai kainuojančių eksperimentų toje srityje. Toji pagalba, aišku galėtų būti teikiama pagal dvišalį, arba keliašalį susitarimą, europietišką — amerikietišką, mokslinio tyrinėjimo programos rėmuose.

Anglija ir Prancūzija pareiškė,

---

panaudojant televiziją. Paleidžiama raketa "prirakinama" prie taikinio vaizdo televizijos ekrane ir taip nuvedama į taikinį. Panašiai raketa gali būti nutaikinta ir paleista iš bepilotinio lėktuvo. Lėktuvo televizija perduoda vaizdą žemėn, čia parenkamas taikinys ir padaroma nutaikymo ir paleidimo operacijos.

— Armijos Tautinės Gvardijos priešlėktuvinė apsauga užbaigė pakeitimą priešlėktuvinių pabūklų priešlėktuvinėmis raketomis. Dabar yra 82 priešlėktuvinių raketų baterijos, iš jų 72 Nike-Ajax JV žemyne ir 6 Nike-Hercules Havajuose. Priešlėktuviniuos daliniuose yra apie 15,000 karių, kurių 4,200 yra nuolatinėje tarnyboje. Nuolatinis personalas visą parą pasirengę sutikti priešo lėktuvų užpuolimą, nelaukiant iki susirinks pilna tarnybos sudėtis. Nenuolatinis personalas dalinin renkasi tik mokymo ir pavojaus atvejais.

JAV IR RUSIJOS BENDRAS GINKLAVIMO PALYGINIMAS. **Šautuvai ir kulkosvaidžiai:** Amerikiečių naujas šautuvas M-14 ugnies, svorio ir šovinių skaičium, atrodo, yra geresnis už rusišką. Bet tik viena divizija iš 14 div. yra ginkluota naujuoju šautuvu. Jų gamyba šlubuoja. 90% karių naudoja II P. Karo šautuvus. Naujas kulkosvaidis taip pat geras kaip ir rusų, bet jis dar nėra kovotojų rankose. Rusų kariuomenė pilnai ginkluota pokarinių modelių šautuvais ir kulkosvaidžiais.

Tankai: Amerikiečių naujas tankas M-60 yra daug geresnis už M-48 Patton vidutinį tanką ir pilnai prilygsta rusiškąjį T-54. Pagal dabartinį gamybos tempą užtruks 12 metų pakeisti senuosius naujais. Tankų srityje rusai geresni.

Šarvuoti pervežimo automobiliai: ir čia amerikiečiai atsilikę. Naujasis modelis M-113 yra gal geresnis už rusų dabar plačiai naudojamą, bet nedaug jų pagaminama ir maža dalių jais aprūpinta.

Artilerija: Amerikos T-196 155 mm patranka yra geresnė už rusų, bet daliniai jos dar neturi. Tas pat yra su sunkiausiais pabuklais. Naujas T-235 pats važiuojąs pabūklas, 175 mm, yra geresnis už rusiškąjį velkamąjį 203 mm, bet jo dar nėra artileristų rankose.

Beatatrankiniai ginklai: Amerikiečiai naudoja Korėjos karo metu pagamintus beatatrankinius šautuvus 106 mm, kurie yra lygiai geri kaip rusų 107 mm tik rusai turi jų žymiai daugiau.

Artilerinės raketos: JAV turi labai gerą Honest John, kuri siekia iki 16 mylių. Rusai turi panašių tik daugiau.

Taktinės raketos: Armija naudoja Corporal raketą, kuri siekia iki 90 mylių ir Redstone siekiančią 200 mylių atstumą. Abi varomos skystu kuru, gali nešti ir atomines bombas. Naudojančios kietą kurą raketos Sergeant ir Pershing dar yra vystymosi stadijoj. Rusų naudojamos taktinės raketos yra panašaus pajėgumo tik jų paleidimo paruošimas yra trumpesnis, beto jie turi jų daugiau.

Lėktuvai: Amerikos žvalgybinis lėktuvas L-20 Beaver yra geresnis už rusų VAK-12, bet atrodo rusai turi savų daugiau, Amerikiečių lengvas transporto lėktuvas AC-1 Caribou yra netoks greitas kaip rusų IL-14, bet gali daugiau pakelti. Jų pareikalavimas dar nepatenkintas.

Priešlėktuvinė gynyba: Amerika dabar naudoje Nike-Ajax ir Nike-Hercules priešlėktuvines raketas namie ir užjūriuose. Jos yra geresnės už rusiškas. Taip pat gaminama Redeye raketa prieš žemai skrendančius lėktuvus. Rusai turi daug, bet menkesnės vertės raketų. Taigi čia Amerika viršija kokybe, bet Rusija kiekybe.

K.K.

KAZOKŲ KORPAS

L. B. B.

Kovo mėnesio "Kario" numeryje, straipsnyje "Gen. Vlasovo Armija" teko užsiminti ir apie kazokus. Šiuo kartu norisi "Kario" skaitytojus kiek daugiau supažindinti su kazokais ir tuo žiauriu likimu, vėliau ištikusiu visą kazokų korpą ir jų šeimas.

Kazokai, kurie Rusijos pilietinio karo metu, beveik išimtinai kovojo baltųjų pusėje, visą sovietų valdymo laiką buvo laikomi kaip nepatikimiausias elementas ir todėl bolševikų buvo naikinami visomis priemo- "stanicos", kaip juos vadina, bolševikinio rėžimo metu buvo sistemingai nėmis. Ištisi kazokų kaimai arba likviduojamos. Ta likvidacija būdavo labai paprasta: visus vyrus, nežiūrint jų amžiaus, sušaudant, o moteris su mažais vaikais ištremiant į Sibiro priverčiamo darbo stovyklas. Pripratę prie švelnaus pietinio klimato, mirdavo, todėl nenuostabu, kad vokiečių — sovietų karui prasidėjus, vokiečiai kazokų buvo sutikti išskėstomis rankomis.

Ir vis dėl to, iš taip negausių, sovietinio genocido išvengusių kazokų, 1941 m. rudenį vokiečiams pradėjus organizuoti pirmuosius kazokų savanorių dalinius, labai trumpu laiku jie išaugo arti 150,000 vyrų stiprumo. Skirtumas tarp gen. Vlasovo armijos ir kazokų buvo dvejopas. Gen. Vlasovo armija priklausė vyriausiai vokiečių kariuomenės vadovybei, gi kazokai — SS ir policijos. Antra, gen. Vlasovas, visas jo štabas ir visa armija buvo sudaryta iš buvusių "sovietinių piliečių", tuo tarpu beveik visa kazokų korpo vadovybė buvo iš taip vadinamų "baltųjų rusų". Išimtys čia buvo tik generolas Domanovas ir gen. Golovko. Pats gen. Domanovas vadovavo atskiram 20,000 vyrų kazokų daliniui ir tiesioginiai nepriklausė kazokų korpui. Pats kazokų korpas savo eilėse skaičiavo 72,000 vyrų. Be to, dar buvo keli kiti junginiai.

Kazokų korpo karininkų kadrą sudarė daugumoje karininkai, išgyvenę emigracijoje nuo pilietinio karo pabaigos ar jųjų vaikai, jau baigę karo mokyklas vakarų Europoje. Kareivių masę sudarė tiek buvę "sovietiniai", tiek senieji emigrantai. Buvo dalinių, kur dėl karininkų pertekliaus, pulkininkas ėjo viršilos pareigas, o eiliniai buvo beveik visi buvę karininkai. Kazokų korpe radosi ir kadaise buvusio garsaus Kubanės kazokų choro nariai, kurie visi tarnavo eiliniais, nežiūrint, kad beveik visi buvo karininkai. Buvo taip pat visa eilė dalinių, kuriuose tarnavo net trijų generacijų žmonės. Pav., visų kazokų atamanas, rašytojas gen. P. N. Krasnovas visą karo laiką tarnavo specialiam gen. Domanovo junginyje. Nors dėl savo senyvo amžiaus jis oficialiai jokių pareigų nėjo, bet visų kazokų tarpe buvo laikomas atamanu, kas kazokų daliniuose reiškia augščiausią laipsnį. Kartu su atamanu P. N. Krasnovu, tarnavo ir jo brolis gen. mjr. S. N. Krasnovas, o taip pat ir atamano Krasnovo sūnus plk. N. N. Krasnovas ir anūkas ltn. N. N. Krasnovas, prieš pat karą baigęs karo mokyklą Jugoslavijoje.

Kazokų korpui, kuris vokiečių armijoje buvo geriau žinomas kaip XV kavalerijos korpas, visą karo metą vadovavo SS generolas von Panwitz. Gen. von Panwitz, palyginti dar visai jaunas vyras, kalbėjo puikiai rusiškai ir dėl savo prisirišimo ir meilės kazokams, buvo visų labai gerbiamas ir mylimas. Tuojau po kapituliacijos, gegužės mėn. 24-tą dieną prie miestelio Feldkirchen, Austrijoje, įvykusiame visų kazokų dalinių delegatų suvažiavime gen. von Panwitz vieningai visų kazokų buvo išrinktas nauju atamanu, nežiūrint jo vokiečių tautybės ir ankstyvesnio nutarimo, jokio vokiečio neįsileisti į atamano štabą. Po išrinkimo atamanu, gen. von Panwitz savo vokišką kavalerijos kepurę pakeitė kazokiška "papacha", kurią po to visą laiką nešiojo.

Karo metu kazokų korpas kovojo kurį laiką Italijoje, bet daugiausia Jugoslavijoje prieš Tito partizanus. Gegužės mėnesio 1 dieną admirolo Doenitz paskelbtas įsakymas sustabdyti visas kovas prieš vakarų sąjungininkus ir visas turimas jėgas nukreipti prieš bolševizmą, kazokų tarpe buvo sutiktas dideliu džiaugsmu,

---

kad jos pačios, kiekviena savistoviai, nori plėsti raketų statybinę programą ir tokiu būdu išvystyti pas save specialią pramonę, vien tik — kaip ypatingai pabrėžiama — moksliniams tikslams. Tuo tarpu kalbama tik apie statybą raketų, nešančių į erdvę satelitus, pritaikytus tirti stratosferinius reiškinius. Jeigu, bendromis jegomis, Europa sugebės sukurti didelę, naujovišką raketų pramonę, tai raketos su žmogumi pasiuntimas į erdvę, būtų tik laiko klausimas.

Šveicarijos vyriausybės iniciatyva, Genevoje nesenai įvyko specialistų ir vyriausybių atstovų susirinkimas, tikslu kosminę erdvę europiečiams pradėti tyrinėti bendrai. Tuojau po to Europos sostines apvažinėjo Anglijos aviacijos ministeris P. Thornycroft, aplankydamas Briuselį, Bonną, Kopenhagą, Oslo, Berną ir Stokholmą, kad pasitarus dėl kosminiams satelitams raketos — motinos bendro europietiško projekto. 1961 m. sausio mėn. viduryje Europos kraštų specialistai suvažiavo į Angliją analizuoti raketą "Blue Streak". Sausio mėn. gale, anglų ir prancūzų vyriausybių iniciatyva, įvyko sekanti konferencija Strassburge, kurioje dalyvavo 12 Europos valstybių atstovai. Viena iš iniciatorių, būtent Anglija, užinteresuotoms valstybėms išsiuntinėjo oficialų užklausimą dėl jų konkretaus dalyvavimo bendro projekto realizavime. Siulomoji raketa — motina į kosminę erdvę pajėgtų nunešti 1250 kg. sveriantį satelitą į 480 km. augštį, arba 250 kg. į 8000 km. augštį. Trečioje raketos — motinos dalyje pavartojus stiprią varomąją jėgą, satelitą, sveriantį 150 kg., galima būtų išmesti į 14,000 km. augštį, o 45 kg. — iki 160,000 km. augštį. To projekto realizacija 4-5 metų bėgyje vakarų europiečiams kainuotų 205 mil. dolerių.

Europoje dabar smarkiai diskutuojama ar tas projektas pastatytų kontinentą ant "nuosavų kojų", ar sudarytų tik tam tikrą nežymią, galimybės dalį, kokią sudaryų ir JAV technikinė pagelba ir jų patyrimas. Aišku, kad raketinės pramonės statybai niekuomet neužteks išanksto numatytos išlaidų sumos. Ateityje, aišku tos išlaidos apsimokėtų su nuošimčiais, europiečiams garantuotų darbo ilgiems metams. Reikia tik atsiminti, kad naujojoje pramonėje jau dabar JAV dirba virš pusės milijono žmonių, o tas turi įtakos ir į šalutinių padedamųjų pramonės šakų darbo tempo pagyvėjimą, dirbančiųjų skaičiaus padidėjimą ir visokių gėrybių jiems prieinamumą.

Taigi gal ir apsimoka dabar aukotis, kad turėjus puikią ateitį?

Nors ši pramonės šaka atsirado visai nesenai, bet nereikia abejoi, kad už poros metų ji pasidarys tokia nuolatinė, nepakeičiama ir būtina, kaip ir kitos be kurių naujojo ūkininkavimo nebegalima bus ir įsivaizduoti.

tačiau buvo netikima, kad vakariečiai padėtų ar patys įsijungtų į šią kovą. Kazokų štabe buvo žinoma, kad net tris kartus gen. Vlasovo siųsti politiniai kurjeriai dar 1944 m. tikslu supažindinti vakariečius su visa Vlasovo judėjimo politika, laimingai buvo pasiekę anglų ir amerikiečių štabus, tiek Italijoje, tiek Prancūzijoje, bet nė vienas iš jų negrįžo atgal. Visi jie buvo suimti ir dar 1944 perduoti sovietams.

Kapituliacijos paskelbimas kazokų korpą užklumpa sunkiose kovose su Tito partizanais. Gaunamas įsakymas trauktis link Austrijos sienos, nes kitu atveju gresia sovietinis "katilas". Sunkiai kovojant ir ginklu rankose skinant sau kelią, pagaliau pereinama Austrijos siena, kur avangarde žygiuojanti I kazokų divizija susitinka akis į akį su pirmaisiais anglų daliniais. Anglų įsakymas atiduoti visus ginklus praeina be jokių incidentų, bet nuotaika smarkiai puola. Už kelių dienų anglų iniciatyva įvykę atamano rinkimai tą nuotaiką kiek pataiso, bet neilgam. Gaunamas įsakymas sąrašą visų karininkų ir kazokų pristatyti anglų 34-tos divizijos štabui.

Gegužės 27-tą dieną vakare į gen. Domanovo štabą atvykęs anglų generalinio šabo majoras Davis su savo adjutantu pareiškia, kad yra gautas įsakymas visus kazokų karininkus pristatyti į anglų VIII-tos armijos vyriausią štabą, kur įvyksianti konferencija, kurioje greičiausiai dalyvausiąs ir pats fieldmaršalas Alexanderis. Į gen. Domanovo klausimą, kodėl toje konferencijoje turį dalyvauti visi karininkai, kurių susidarys netoli 2,000 ir ar neužtektų, kad joje dalyvautų tik vyresnieji karininkai, majoras Davis atsakė, kad toks esąs įsakymas. Išeidamas dar priduria, kad labai svarbu, kad visi karininkai būtų pilnoje išeiginėje uniformoje ir kad jokiu būdu neužmirštų paties atamano Krasnovo.

Gegužės 28-tą dieną iš Linzo miesto buvo išvežta ir išduota netoli 1900 kazokų karininkų, tik labai nedidelis skaičius paskutiniu momentu nutarė į tą "konferenciją" nevažiuoti, ir užsimaskavo eiliniais kazokais. 15 km. išvažiavus už Linzo miesto, vora, kurią sudarė virš 50 autobusų ir sunkvežimių, buvo apsupta anglų tankų ir motociklistų. Tą patį vakarą netoli miestelio Spittal visa kolona buvo apgyvendinta buvusiame užsieniečių darbininkų lagery, aptvertame spygliuotos vielos tvoromis ir su didžiausia išorine ir vidine anglų apsauga. Anglai gen. Domanovui pareiškia, kad rytoj, t. y. gegužės 29-tą dieną, aštuntą valandą ryto visi kazokų karininkai bus perduoti sovietams. Stovykloje kyla panika. Vyresnieji kazokų karininkai jokiu būdu nenori tikėti, kad anglai gali juos išduoti. Juk tiek kartų buvo visos eilės anglų augštų karininkų pareikšta, kad apie jokį išdavimą sovietams nėra ko ir kalbėi, nes tai didžiausia nesąmonė. Pagaliau juk anglų imperatoriškos armijos karininkas negali taip lengvai sulaužyti savo duotą žodį. Juk ir tas pats gen. Škuro yra dar per I pasaul. karą apdovanotas Anglijos karalienės pačiu augščiausiu anglų ordinu BANI.

Greitomis, paties atamano Krasnovo iniciatyva, rašomos dvi peticijos: viena, Anglijos karaliui, antra, Tarpt. Raud. Kryžiui Ženevoje. Atamanas Krasnovas peicijose reikalauja, kad jeigu jau kazokai nusikalto tik už tai, kad jie ginklu rankose kovojo prieš bolševizmą, tai pirmoj eilėj turėtų būti teisiamas jisai, o ne eiliniai karininkai ir kareiviai, nes tik jisai buvo viso kazokų korpo svarbiausias organizatorius ir siela. Peticijos buvo perduotos vienam anglų karininkui, bet ar jos gavo eigą, ir šiandien nėra žinoma.

Gegužės mėn. 29 dieną 8 val. ryto randami 2 kazokų karininkai pasikorę. Visa stovykla susispiečia apie šventiką laikantį savo rankose didelį kryžių, giedodama religines giesmes. Bet tie anglai, kurie nuo vokiečių bėgo Duenkirchene ir Dieppe, čia vis dėlto pasirodė nugalėtojais. Daužydami buožėmis ir durtuvais, po kelių valandų kazokų pasipriešinimą palaužia, sužeistus ir pusgyvius mesdami į sunkvežimius. Turėjo drąsos ir kryžių sulaužyti, gi taip pat nepagailėjo buožės smūgio ir pačiam atamanui Krasnovui, tam šv. Jurgio kryžiaus kavalieriui ir 76 metų senukui, jau sunkiai bematančiam ir vaikščiojančiam. Į visus kazokų protestus, kad jiems būtų leista bent ginklu rankose mirti, buvo atsakoma tik pakartotinais buožių smūgiais. Tą pačią dieną, netoli miestelio Schlagbaum, kazokai buvo perduoti MVD daliniams. Kaip bolševikai nekentė kazokų parodo tas faktas, kad iš 1900 kazokų karininkų laikomų bolševikų lagery, 1945 m. birželio 15 d. buvo likę tik 600 gyvų. Visi kiti jau buvo sušaudyti.

Tiek atamanas Krasnovas, gen. Škuro ir visi kiti karininkai, nežiūrint visos tragedijos, laikėsi labai išdidžiai ir drąsiai, kas net bolševikų akyse iššaukė nusistebėjimą. Dar pačią pirmą bolševikams išdavimo dieną vėlai vakare į stovyklą atvyko 2 sovietų generolai, kurie būtinai norėjo pamatyti atamaną Krasnovą ir gen. Škuro. Pasirodo, kad 1918-20 metų laikotarpy jie tarnavo Raud. Armijoje ir kovojo prieš gen. Krasnovo ir gen. Škuro baltųjų kazokus. Nežiūrint visų polit. nuomonių skirtumo, sovietiniai generolai išeidami pareiškė, kad, girdi, jiems buvo malonu sutikti tuos, kurie nors ir jųjų priešai, bet vis dėlto buvo drąsūs ir geri kariai.

Kas liečia gen. von Panwitz, viso kazokų korpo vadą, tai jis taip pat buvo išduotas sovietams, bet vėliau, dėl jo vokiečių tauybės, anglai pareikalavo sovietus grąžinti jį atgal. Gražintas atga, didžiausiam anglų nustebimui pareiškė, kad jis nors ir vokiečių tautybės, bet per visą karo laiką taip susidraugavęs su kazokais, kad dabar skaitąs save jau kazoku, bet ne vokiečiu. Be to, jo, kaip buvusio kazokų korpo vado vieta yra su kazokais ir koks likimas ištiks juos, toks ištiks ir jį. Gen. von Panwitz buvo gražintas atgal ir susilaukė to paties likimo, kaip ir visi augštieji kazokų karininkai.

Dėl tos visos anglų pokarinės politikos, čia norisi pakartoti bolševikinio budelio MVD generolo Merkulovo žodžius, pasakytus vieno tardymo metu Maskvos Lubiankos kalėjime pulkininkui Krasnovui. Pareiškęs, kad jis pulkininko Krasnovo, kaip seno baltagvardiečio ir buržujaus, antibolševikinį nusistatymą puikiai suprantąs, bet negalįs jokiu būdu suprasti vieno dalyko, kaip jie (suprask, karininkai) galėję patikėti anglams, čia pat pridurdamas, kad anglai galėjo apgauti baltagvardiečius, bet jų — bolševikų, jie neapgaus. Visą anglų užsienio politiką jis pavadino vienu trumpu žodžiu prostitutė, o visą jų Foreign Service Office — viešaisiais namais, ir dar pridūrė, kad jau netoli ta diena, kai jie (atsei, bolševikai) pasigirdys savo arklius Temzėje. Deja, arklių jie kol kas dar nepasigirdė ir norime tikėti — nepasigirdys, gi tas pats Merkulovas, kaip visoje bolševikinėje sistemoje įprasta, 1954 m. pateko į nemalonę ir pats buvo pakartas tame pačiame Lubiankos kalėjime.

Išdavus karininkus, atėjo eilė eiliniams kazokams ir jų šeimoms. Taip birželio 1, 2, 3 ir 4 dienomis iš lagerio Pegec buvo išvežta ir išduota tūkstančiai kazokų šeimų narių, nežiūrint viso jų pasipriešinimo. Vien pasikorusių buvo rasta 70 žmonių. Motinos, glausdamos vaikus prie savo krūtinės, šokdavo į upę, pasirinkdamos geriau tokią mirtį, negu išdavimą bolševikams. Per visą išvežimą liudininkų pasakojimais anglai elgėsi negeriau už bolševikų MVD ar vokiečių Gestapo. Visam išvežimui vadovavo tas pats majoras Davis.

Taip buvo išduota tūkstančiai geriausių alijantų draugų į tikrą mirtį ir vis dėl tos Jaltos konferencijos

nutarimo. Iš kitos pusės, ne vien Jaltos konferencija čia buvo kalta. Visus išvežimus vykdė tiek amerikiečių, tiek anglų armijos žvalgybos daliniai, kuriuose tuoj po karo, visose augštesnėse vietose susėdo vienos tautybės žmonės. Kiekvienas, karo metu dėvėjęs vokiečių uniformą, šių žmonių buvo skaitomas "naciu", kuriam negali būti jokio pasigailėjimo. Todėl nenuostabu, kad išduota buvo ir ne Sov. Sąjungos piliečiai, kurių kazokų tarpe buvo tūkstančiais, tuo pačiu prasilenkiant ir su Jaltos konferencijos nutarimais. Išsigelbėjo tik labai nežymus skaičius žmonių. Pav. iš visos I-os kazokų divizijos, kurios sudėtyje karo metu buvo 12,000 vyrų, majoro Ostrovskio sumanumo dėka, išsigelbėjo apie 60 kazokų karininkų ir kareivių, kartu su štabo viršininku pulkininku A. Sukalo.

1947 m. sausio 1 d. Maskvos "Pravda" paskelbė, kad vyriausio karinio tribunolo sprendimu buvo įvykdyta mirties bausmė pakorimu atamanui Krasnovui (78 metų), baltosios armijos gen. ltn. A.G.Škuro, "Laukinės Divizijos" vadui baltosios armijos gen. mjr. kunigaikščiui Sultan Girei Klič, baltosios armijos gen. mjr. S.N. Krasnovui, baltosios armijos gen. mjr. T.I. Domanovui ir vokiečių SS ginklo rūšies gen. Helmut von Panwitz.

Įdomu, kad Maskvos "Pravda" ir gen. Domanovą vadina baltosios armijos gen. majoru. Tuo tarpu, kai Domanovas buvo sovietinis generolas, perėjęs į vokiečių pusę ir niekuomet netarnavęs baltojoje armijoje. Tai vis nuslėpti nuo savų žmonių, girdi, iš tarybinių žmonių tarpo išdavikų nėra.

Kas liečia Krasnovų šeimą, visi jie buvo pakarti, išskyrus jauniausią — ltn. Krasnovą, kuris buvo nubaustas 10-čiai metų Sibiro katorgos darbų. Iškalėjęs 10 metų Sibire, jaunasis Krasnovas 1955 m. buvo paleistas ir per mėnesį laiko Stockholme parašė knygą apie visą tą kazokų tragediją, pavadintą "Neužmirštama". Knyga buvo išversta į anglų kalbą, kurios įvade knyga siūloma paskaityti kiekvienam amerikiečiui, kuris nori pažinti tikrą Rusiją, bet ne tokią kokią jiems rodo bolševikinio "Inturisto" ar MVD agentai. Rusų kalboje tos knygos išėjo du leidimai. Deja, antros laidos jaunesnysis Krasnovas nesulaukė. Bolševikinis Sibiras padarė savo ir 1959 metų lapkričio mėn. 22 dieną, širdies priepuolio ištiktas, jis mirė Buenos Aires, Argentinoje, būdamas dar tik 39 metų amžiaus.

KAS KALTAS DĖL KŪBOS?

Po nelaimingosios Kūbos invazijos, J.A.V. senatorius Albert Gore iš Tennessee pareikalavo pašalinti Jungtinių štabų v-ką generolą Lyman L. Lemnitzerį. Senatorius Gore pabrėžė, kad Lemnitzeris yra atsakingas už Kūbos nelaimę.

Kas gi yra tas Lemnitzeris?

Los Angeles Daily Examiner 1950 m. liepos 11 d. rašydamas apie tuo metu nesekmingus karinius veiksmus Korėjoje, tarp kitko, sako;

"Iš slapto ir sukrečiančio liudijimo paaiškėjo, kad Valstybės departamentas, būdamas nepaklusnus Kongresui, užblokavo karinę pagalbą Korėjai, tačiau pats liudijimas yra neskelbiamas ir laikomas užrakintas senato seife ir visai neatsižvelgiama į Kongreso narių ir publikos reikalavimą jį paskelbti. Tas liudijimas paliko Senato Sumų paskirstymo Komitetą pasibaisėjusį ir supykusį. Kai kurie jo nariai norėjo visą šitą bylą paskelbti senate. Kiti gi teigė, jog liudijimas yra per daug kenksmingas... ir nutarė dokumentą sunaikinti."

Tačiau tuo istorija apie Lemnitzerį nesibaigia.

Mėnesinis Newsweek, štai ką rašė 1950 m. liepos 10 d:

Senatorius Fergusonas panoro sužinoti kiek iš 1949 m. liepos mėn. paskirtos 10 mil. doleriu sumos Korėjai buvo išleista iki sekančių metų spalių mėnesio, ir kokia karinė medžiaga jai buvo paskirta. Komisijos klausinėjamas, už tą programą atsakingas, gen. Lemnitzeris jautsėsi lyg sėdėdamas prieš rusų tanką su konservų atidarytoju rankoje. Jis atsakė, kad Korėjai buvo pasiųsta tik už nedidelę sumą ryšių įrengimų. Už kiek? paklausė Fergusonas. Už labai ažą sumą, atsakė Lemnitzeris. Už kiek?, neatleido senatorius. Well, ne daugiau kai už keleta šimtų dolerių, atsakęs Lemnitzeris. Bet ir tas atsakymas nepatenkino senatoriaus ir Lemnitzeris pagaliau išstenėjęs, jog už 200 dolerių.

Fergusonas buvo sujaudintas. Respublikonų senatorius W.F. Knowland pareiškė, jog jo žiniomis Korėjos respublika nuolatos prašė lėktuvų. Be to, jis nurodė, jog mūsų karinė misija rekomendavo duoti lėktuvų. Ar ne tiesa, paklausė jis, kad nebuvo pasiųstas nė vienas lėktuvas? Taip, atsakęs Lemnitzeris.

Faktas, kad Lemnitzeris yra buvęs tas pagrindinis kelmas, dėl kurio griuvo du kariniai žygiai, o jų atvejai be to, labai panašūs, rodo, jog senatorius Gore reikalaudamas tuoj pašalinti Lemnitzerį, žinojo ką daro.

Tačiau, žmonės sako, Lemnitzeris esąs padorus žmogus, pamaldus ir pastoviai lankąs sinagogą. Toks pat pamaldus sinagogos lankytojas yra ir sekantis kandidatas į štabų viršininkus, aviacijos štabo v-kas gen. Le May.

C.F.

* * *

MIELI LIETUVIAI,

Tauta, kuri negyvena savo didvyrių kultu ir, kuri besąlyginai negerbia savo tėvų dvasinių lobių, net savo žemėje gyvendama, negali išlikti gyva. Aušrininkas prūsas Jurgis Mikšas Aušros 1 numeryje pareiškė: "kas krikščionims naujasis testamentas, tai mums kaipo lietuviams, šita giesmė Vytuolio Rauda".. (žiūrėk Lietuvių Enc. I, 155 p.). Kaip žinoma, Kraševskio patrijotinės poemos apie mūsų tautinius didvyrius buvo sukėlę lietuviuose naują tautinės dvasios pakilimą. Turėdamas tai galvoje, parašiau "Senapilį", kuriame yra atvaizduotos mūsų tautinio didvyrio kovos, dvasinis veržlumas pažinti tiesą ir dievų išminti, žinoti kas yra augštybėse ir kas yra jūros gelmėse. Bet kai jis susipažįsta su visomis šiomis paslaptybėmis ir sugrįžta prie seno tėvo į Trakų pilį, jis taria:

— Tėve, tik viena išmintis yra pasaulyje, tai tavo, kaip amžiai gilūs ir teisingi žodžiai. Tik viena teisybė yra mūsų padangėje, tai tavo sunkus kovos kardas. Tik viena dievybė yra dangaus beribėje, tai mūsų pilies šventovės aukuras, kur dega mūsų tautos dvasios negęstančios žarijos, prie kurių tu mane prisaikdinai ginti savo Žemę ir mūsų senolių palikimą šiuo kardu. Daugiau nieko nėra pasaulyje tik kartūs dūmai, tušti pelai ir piktų minčių klampynė, į kurią pakliuvęs, be savo tėvų dvasinės didybės ir savo žemės saujelės, esi alkanas, ištroškęs ir leisgyvis...

"Senapilis" yra maža žarija, kuri pustoma ir puoselėjama išaugtų į mūsų tautos didybės Ugnį ir išlaikytų mūsų būdingos tautos gyvybę. Jis yra parašytas tautosakos stiliumi.

Negalėdamas šios knygos išleisti pats, kreipiuosi prie visų lietuvių, pažįstamų ir draugų, kurių širdyje dar neužgęso motinos krūtinės pustomos žarijos, padėti atspausdinti šią knygą.

Inž. R. Aukštuolis
4 Elizabeth Ave. Springdale, Conn.

Jojimo pamokos neužmirštamuose Panemunės šlaituose.

ATMINTINOS NUOTRAUKOS

P.L.P. Karo Mokyklos IX Aspirantų Laida 1934 m.

I Aspirantų kuopa su savo karininkais ir kadru (XVI kadro laidos kariūnais); pirm. eilėje sėdi, iš d. į k.: kar. V. Smielauskas, kar. V. Kudžma, K. Kvedaras, ltn. Kazokaitis, ltn. šapronas, mjr. Vertelis (kp. vadas), kpt. Ramanauskas, kar. V. Perminas (kp. viršila), kar. J. Krikštaponis, kar. Savitis, kar. Marčiukaitis.

Taktiniai pratimai lauke. Viduryje ltn. Liormanas, dešinėje priekyje kadro kar. gr. V. Kudžma ir kar. gr. J. Valenta.

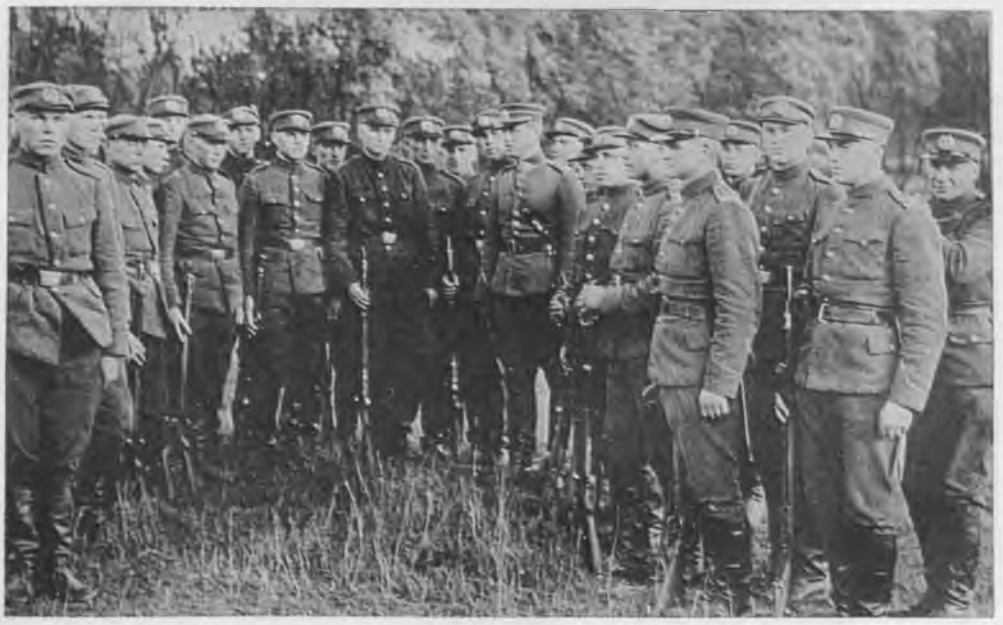

Pamoka prie artilerijos pabūklo: būsimasis karininkas privalo pažinti visas ginklo rūšis.

Už šias nuotraukas KARYS yra dėkingas p. J. Jasinskui, Ocean City, N. J.

MALONŪS KARIO SKAITYTOJAI

Kai kurie iš Jūsų yra gavę jau net trečią paraginimą, tačiau 1961 m. prenumeratos mokesčio mes vis dar tebelaukiame. Esame kantrūs, bet didelis procentas vėluojančių mokėti stato pavojun visą mūsų darbą.

Kiekvienas paraginimas, išsiųstas vėluojančiam prenumeratoriui, reiškia bereikalingas išlaidas, laiko gaišinimą, nekalbant jau apie visus nemalonumus, kurie iš to viso seka, ypač kai atsiduri į jautrų ir ambicingą skaitytoją ir šaltą, bet reikalaujančią spaustuvės sąskaitą.

Mes esame tikri, kad KARIO leidimas, kurį galime dirbti tik gausios Jūsų, mieli skaitytojai, paramos dėka, yra svarbus darbas. Ateities perspektyvoje jis atrodys dar didesnis ir reikšmingesnis. Argi jis nevertas nuoširdžios Jūsų visų paramos?

KARYS

A.A. Av. KAPITONAS PETRAS KAVALIAUSKAS

Š. m. liepos mėn. 30 d., Melroso Parke, širdies smūgio ištiktas, staiga mirė Lietuvos Karo aviacijos kapitonas Petras Kavaliauskas.

Velionis buvo gimęs 1905 m. vasario mėn. 14 d. Daugeliškių km., (Gojaus vk.), Utenos aps. Pradžios mokyklą lankė Debeikiuose, o gimnaziją Utenoje. 1924 m. spalių mėn. 5 d. įstojo į Karo mokyklą ir 1927 m. rugsėjo mėn. 7 d. baigė 1X-tą laidą Paskirtas į Karo aviaciją, 1930 m. baigė Augštųjų karininkų kursų aviacijos sk. Aviacijoje tarnavo oro žvalgu.

Vienos avarijos metu laimingai iššoko su parašiutu, įkrito į Nemuną, bet laimingai išsigelbėjo. Buvo Italijos vyriausybės apdovanotas ordinu. Ištarnavęs pensiją išėjo atsargon kapitono laipsniu.

Bolševikams okupavus Lietuvą, pensija iš velionio buvo atimta. Teko keisti vietoves ir slapstytis nuo enkavedistų. Vejant okupantus — bolševikus, dalyvavo partizaninėse kovose vadovaudamas partizanų vienetui. Vokiečių okupacijos laiku veikė pogrindyje. Artėjant bolševikams antrą kartą prie Lietuvos sienos, Petras stojo į kovotojų eiles, o pasitraukęs Vokietijon, buvo demobilizuotas ir pasitraukė į civilio gyvenimą. Pasibaigus karui velionis buvo patekęs į amerikiečių karių belaisvę ir po 6 mėnesių buvo paleistas, kaip per klaidą patekęs.

Į JAV atvyko 1950.V.9, ir sustojo Hartforde. Vėliau persikėlė į Melrose Parką kur ir gyveno iki mirties. Čia Petras nuo pirmos dienos įsijungė į vietos lietuvių visuomeninę veiklą. Priklausė: Balfo 117 sk., Lietuvių Bendruomenės sk., Amerikos pil. liet. klubui, SLA 125 kp. Liet. susiv. Provaiso apygardai, be to vadovavo Vasario 16 gimn. aukoms rinkti būreliui ir šeštad. lit. mokyklai remti. Aktyviai dalyvaudavo rengiant minėjimus ir Tautines šventes. Velionis ne vien darbu, bet ir piniginėmis aukomis remdavo organizacijas ir pavienius asmenis patekusius nelaimėn. Buvo švelnaus, gero būdo, mokąs su visais draugiškai sugyventi.

Dar nesenai teko velionį aplankyti ir savaitę praleisti pas jį. Jis turėjo vilčių daug dirbti ir sulaukti šviesesnės ateities. Jautėsi visiškai sveikas ir buvo geros nuotaikos. Tačiau staigi mirtis nutraukė jo siekius.

Velionis giminių Amerikoje neturėjo. Jo palaikus palydėti į amžiną poilsio vietą susirinko gausus būrys bičiulių ir pažįstamų. Laidotuvių dieną, rugpiūčio mėn. 2 d., koplyčioje atsisveikinimo žodį tarė J. Lazauskas, — LB Melrose Parko apyl. primininkas, A. Stankevičius, — tos pačios laidos karininkas ir A. Buta — vietos AL Pil. klubo vardu.

Bažnyčioje gražų pamokslą pasakė kun. Jakulevičius, o Šv. Kazimiero kapinėse kun. Sugintas. Laidotuvėms rūpinosi Adomas ir Antanina Jarai, nes velionis pas juos gyveno.

O. Žadvydas

A.A. KPT. JUOZAS MACEINA

Šiemet liepos mėn. 20 d. Chicagos Šv. Antano ligoninėje, nuo plaučių vėžio, mirė kpt. Juozas Maceina. Jis buvo palaidotas 22 d. liepos Šv. Kazimiero kapinėse.

Kadangi velionis čia Chicagoje gyveno vienišas, jokioms organizacijoms nepriklausė ir jokioje lietuviškoje veikloje nedalyvavo, tai niekas apie jo kilimo vietą, gimimo datą ir kitą, nežino.

* *

Šiom dienom skaitytojams išsiuntinėjamas naujas LITUANUS numeris. Jis skirtas mūsų garsaus M.K. Čiurlionio paminėjimui, jo 50 m. mirties sukaktį minint. Pastebėtina, kad šiame leidinyje spausdinami beveik išimtinai svetimtaučių rašiniai; tai gyvai rodo Čiurlionio kūrybiškumo pripažinimą už mūsų bendruomenės ribų. Numerio vyr. redaktorium yra K.J. Čerkeliūnas, talkininkaujamas redakcinio kolektyvo ir A. Rannit.

LITUANUS redakcijoje paskutiniu metu įvyko eilė pasikeitimų. Alina Staknienė, keletą metų labai sekmingai vadovavusi žurnalo redakciniam darbui, su pirmojo šių metų numerio išleidimu iš vyr. redaktorės pareigų pasitraukė. Tas pareigas antrojo numerio, skirto M.K. Čiurlionio paminėjimui, redagavimui perėmė redakcijos veteranas Kęstutis Čerkeliūnas. Šiam numeriui pasirodžius, redakcija keliama į Chicago, kur jai vadovaus jaunimo tarpe plačiai žinomas Adomas Mickevičius buvęs akademikų skautų žurnalo Mūsų Vytis redaktorius.

Ar Nikita yra zionistas?

Pasirodo, jog Chruščiovas yra užaugintas žydų šeimoje. Būdamas jaunuoliu Mariupolyje, Ukrainoje, jis vargingai dirbo tekintojo padėjėju ir gyveno žydo batsiuvio namuose, kur jis turėjo dar papildomą darbą kaip 'shabbath Goy'. Už šį darbą batsiuvio žmona Chana Jankelevitz atsilygindavo pavaišindama jį gefilte fish.

Ji net du kartu, slaugydama jį, pagydė iš ligos. Ten jis išmoko net žydiškai kalbėti ir skaityti, ką jis puikiai ir dabar dar moka. Jo pirmoji meile buvo Nadia Lazarovna, kaimyno žydo duktė. Norėdamas ją vesti Chruščiovas rimtai galvojo pats tapti žydu.

Jau 72 metų amžiaus, Chana Jankelevitz, dabar gyvenanti Izraelyje, tą prisimena, nes tik išsigandęs apipjaustymo jis atsisakė persikrikštyti.

Kartą, 1913 m., Chruščiovo dėka buvo išgelbėta 1300 žydų gyvybės. Vietinės "juodašimčių" organizacijos nariai, pikčiausias prieššydiškas elementas carinėje Rusijoje, surengė Mariupolyje žydų programą. Jiems pasipriešinti Chruščiovas suorganizavo savo draugus į gynybos būrį. Kai kraujo ištroškę vandalai susirinko rinkos aikštėje, Nikita išvedė savo būrį ir "juodašimčių" gaują išblaškė.

Nuo tų laikų praėjo daugiau kaip 40 metų, ir kazokų kalvio sūnus Nikita virto galingiausiu žmogumi Rusijoje. Sakoma, jog jo iškilimas daugiausia parėjo nuo medžiaginės paramos gautos jam besimokant iš dėkingos Mariupolio žydų bendruomenės, o vėliau iš jo pirmosios meilės brolio Lozoriaus Kaganovičiaus (Taip rašo B'nai B'rith Messenger, 1957m. spalių 17 d.)

Tačiau yra nuomonių, kad vis tik Nikita atsivertė į žydų religiją, nes pagal Žydų Enciklopediją, atsivertėliams apipjaustymas nėra būtinas. Kaip ten bebūtų, manoma, jog jo žmona yra žydė, kaip ir Stalino trečioji, kuri buvo to paties Lozoriaus Kaganovičiaus sesuo Roza.

A.M.

ELENAI SIRGEDIENEI

mirus, mūsų nuoširdi užuojauta, mylimos žmonos netekusiam, kolegai JURGIUI SIRGEDUI ir velionės seseriai ADOLFINAI.

New Yorko Ramovėnai

Kaina
2 ct

* *

Kai J. A. Valstybės pripažino Sovietų Sąjungą teisėta valstybe, iš Čarlio Čaplino namų Hollywoode buvo pasiųsta tokia sveikinimo telegrama:

"SSSR Generaliniam Sekretoriui, Kremlius, Maskva, Rusija: Jungt. Am Valst. pripažinimas SSSR ateityje bus prisimenamas kaip pradžia eros, užbaigusios barbarizmą, neišmanymą ir badą. Bus prisimenama, kad tai buvo pirmas žingsnis į naujus akiračius tokio pasaulio, kuriame saugumas ir kultūra skiriama visų, bet kur esančių, žmonių laimei. Šia proga Hollywoodas nori jungti savo balsą su visų amerikiečių, giriančių šiuos tarpusavio ryšius, kurie ne tik bus pastovūs, bet nuolatos tamprės tarp mūsų didžiųjų kraštų, su mūsų didžiuoju sąjungininku. Šioje draugystėje glūdi ne tik viso pasaulio viltis, bet ir jo ateitis".

Telegramą pasirašė; Charles Chaplin, George Couloris, Larry Adler, Eddie Cantor, Olivia de Havilland, John Garfield, Katherine Hepburn, Rita Hayworth, Dorothy Comingore, Groucho Marx, Edward G. Robinson, Sylvia Sidney. Ira Gerschwin, Gene Kelly, Orson Wells, Alexander Knox, Harry Marx, Gale Sondergaard.

C. F.

STATEMENT REQUIRED BY THE ACT OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233) SHOWING THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION OF KARYS, published monthly except July and August at Brooklyn 1, New York for October 1, 1961.

1. The names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y. Editor Zigmas A. Raulinaitis, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21 N. Y. Managing editor Zigmas A. Raulinaitis, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y. Business manager Leonas Bileris, 68 Hemlock St., Brooklyn 8, N. Y.

2. The owner is: Lithuanian Veteran Association RAMOVĖ, Inc. % V. Vilkutaitis, 916 Willougby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

3. The known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: None.

4. Paragraphs 2 and 3 include, in cases where the stockholder of security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting; also the statements in the two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner.

5. The average number of copies of each issue of this publication sold or distributedą through the mails or otherwise, to paid subscribers during the 12 months preceeding the date shown above was: 1400.

Zigmas A. Raulinaitis, Editor. Sworn to and subscribed before me this 25 day of September, 1961 (Seal). Alfred R. Schauer, Notary Public. (My commission expires March 30, 1962)

ATSIŲSTA PAMINĖTI

B. žukauskas, PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTY. Atsiminimų pluoštas, 136 psl., paveiksluota. Išleido Liet. Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubai. Gaunama: P. Povilaitis, 8743 So. Troy St., Evergreen Park 42, Illinois.

KARIUI AUKOJO:

Dabulevičius K., Chicago, Ill.	$10.00
Kaklauskas J., Cleveland, Ohio	4.00
Virpša St., Chicago, Ill.	3.00
Andriušis J., Washington, D.C.	2.00
Bobelis B., Brooklyn, N. Y.	2.00
Daunys K., Coniston, Canada	2.00
Jaras P., Norwood, Mass.	2.00
Kazlauskas K., Balimore, Md.	2.00
Ruokienė S., Ozone Park, N.Y.	2.00
Žilėnas K., Chicago, Ill.	2.00
Kacilauskas J., Lemont, Ill.	1.00
Kraunaitis Ed., Andes, N. Y.	1.00
Kriščiūnas A., S. Boston, Mass.	1.00
Žiukas J., Sudbury, Canada	1.00

KARYS dėkoja aukotojams.

KASTRININKAI

Kai Castro nugalėjo Batistos kariuomenę, jis buvo pakviestas į New Yorką, kur jį vaišino ir girdė Dorothy Schiff, The New York Post laikraščio savininkė (ir Jacob Schiff anūkė, to bankininko, kuris 1917 m. finansavo bolševikų revoliuciją Rusijoje). Kartu dalyvavo ir Sulzbergeris iš New York Times, nepersenai siūlęs už Berlyną perleisti Baltijos valstybes sovietams, radęs sau advokatą "Naujienų" puslapiuose. **A. M.**

*

Pirmąją Izraelio vyriausybę sudarė aštuoni nariai. Išskyrus vieną jų, visi kiti gimė Rusijoje ar Lenkijoje.

A. M.

KARIO Redakcija yra gavusi keleta aiškių, elektrostatiniu būdu gerai padarytų kopijų šių senų ir retų knygelių:

Jonas Basanavitius, *ŽIPONAS BEI ŽIPONE* ir Auksingumas bei Sidabringumas Lietuviškun Dainun. Tilžėje, Spaustuvėje Otto iš Mauderodes 1885 m. 30 psl. $2.00

Dr. J Basanvitius, *ETNOLOGIŠKOS SMULKMENOS* (Su viena mapa) Tilžėje 1893 m. Spaustuvėje Otto von Mauderodes. 32 psl. ... $2.00.

Dr. J. Basanavitius, *PRIE HISTORIJOS MUSUN RAŠYBOS. Tilžėje 1899 m., Spaustuvėje* Otto v. Mauderodes. 17 psl $2.00

Siunčiant pinigus pridėti keletą centų pašto išlaidoms. KARYS 916 Willoughby Ave. Brooklyn 21, N.Y.

10967

ATSKIRO NR. KAINA — 60¢

VIENYBĖ

Seniausias lietuvių laikraštis pasaulyje

Eina nuo 1886 metų

Šiais metais švenčia savo Deimantinį Jubiliejų

Prenumerata 7 doleriai metams

VIENYBĖ

192 Highland Blvd., Brooklyn 7, N. Y.

KARIO LEIDINIAI

(KARIO prenumeratoriams žymios nuolaidos)

1. H. Sienkievičius — **KRYŽIUOČIAI**, 3 tomai, viso 1116 psl. Vertė K. Jankūnas; dail. V. K. Jonyno spalvuotas piešinys viršelyje ir aplanke. Kaina $10.50 (Prenumeratoriams $8.00).
2. V. Biržiška — **PRAEITIES PABIROS**, 352 psl. daug paveikslų, įrišta. Kaina $6.50 (Prenumeratoriams $5.50).
3. O. Urbonas — **ŽALGIRIO MŪŠIS**, 94 psl. teksto, 16 specialių psl. iliustracijų ir dvispalvės mūšio schemos. Viršelis su aplanku. Kaina $3.00 (Prenumeratoriams $2.50).
4. Z. Raulinaitis — **DURBĖS MŪŠIS**, 96 psl., daug iliustracijų. Atspausta iš 1960 m. KARIO. Kaina $1.25, (Prenumeratoriams $1.00). **(Visi šie KARIO leidiniai, kurių kaina yra $21.25, KARIO prenumeratoriams tekainuoja tik $17.00).**

Laisvoji Lietuva

Prenumerata:

Metams $4.50
Pusei metų $2.50
Atsk. Nr. . . . . 10¢

Adresas:

911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL

Phone PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION

SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill

SKAITYKITE

DIRVA THE FIELD

nuo 1960 metų einančią tris kartus per savaitę • Turinčią visuose pasaulio kraštuose savo bendradarbius • Tai geriausiai informuotas ir lietuviško gyvenimo vaizdais iliustruotas laikraštis • Metams kaštuoja tik $10.00. Rašykite —

DIRVA

6907 Superior Ave., Cleveland 3, Ohio

DARBININKAS

DARBININKAS išeina du kartu savaitėje. Prenumerata metams $6.00. Naujiems skaitytojams iki šių metų pabaigos — $1.00; šiems ir 1962 m. tik 6.00; metams (12 mėn.) $5.00.

DARBININKO administracijoje veikia SPAUDOS KIOSKAS. Čia gaunami naujausi lietuviškų knygų leidiniai, maldaknygės bei lietuviškos plokštelės.

Visais reikalais kreiptis:

DARBININKO ADMINISTRACIJA

910 Willoughby Avenue, Brooklyn 21, N. Y.

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
L. BILERIS, % KARYS
916 Willoughby Avenue
Brooklyn 21, N.Y., U.S.A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.